

Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit

Tartu Ülikooli Narva kolledž

IDA-VIRUMAA ELANIKE SISSERÄNDE SUUNAD JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID

UURINGU LÕPPRAPORT

NARVA 2021

Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit,
Tartu Ülikooli Narva kolledž

Jelena Rootamm-Valter, Anne Herm.
IDA-VIRUMAA ELANIKE SISSERÄNDE SUUNAD JA
SEDA MÕJUTAVAD TEGURID. Uuringu „Ida-Viru-
maa elanike rännet mõjutavad tegurid ja kohalike
omavalitsuste võimalused selle reguleerimiseks“
lõppraport

Narva, 2021

Uurimisgrupp

Jelena Rootamm-Valter, PhD
Anne Herm, PhD, Tallinna Ülikooli Ühiskonnateaduste
Instituut (kvantitatiivne analüüs)
Andu Remmel, PhD
Veronika Kudriavtseva
Hurmet Lahi

Kujundaja

Maarja Roosi, Tartu Ülikool

© Tartu Ülikooli Narva kolledž, 2021

ISBN 978-9985-4-1261-9 (pdf)

Kontakt

Jelena Rootamm-Valter

jelena.rootamm-valter@ut.ee

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1 IDA-VIRUMAA RÄNDE KVALITATIIVSE UURIMUSE LÄBIVIIMINE	5
2 SISSEÄNDE MUSTRID	6
3 RÄNDE MÕJUTEGURID JA ERIPÄRAD	9
3.1 Erineva sisseändetrendiga asumid KOV haldusalas	10
Toila valla juhtum	10
Narva-Jõesuu linna juhtum	11
3.2 Narva väljapaistev välississeänne	12
3.3 Alutaguse ja Sillamäe – üldiselt rahulolevad	13
3.4 Lügänuke kaks eripära	15
3.5 Kohtla-Järve – maakonnasiseke rände lähtepunkt	16
3.6 Jõhvi – maakonnakeskus	17
KOKKUVÕTE: LÜHIDALT KÕIGE TÄHTSAMAST	22
KIRJANDUS	24
LISA 1 Fookusintervjuu küsimused Ida-Virumaa KOV-ide arendusjuhtidele	25
LISA 2 Fookusintervjuu küsimused Ida-Viruimaa elanikele	26
LISA 3 Fookusintervjuu küsimused Ida-Viruimaa elanikele vene keeles	27
LISA 4 Siseränne Ida-Virumaa omavalitsusüksustes aastail 2015–2018	28
LISA 5 Siseränne Ida-Virumaa üksikutes asumites aastail 2015–2018	30

SISSEJUHATUS

Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit (IVOL) tellis Tartu Ülikooli Narva kolledžilt uuringu „Ida-Virumaa elanike rände suunad ja seda mõjutavad tegurid“ (edaspidi uuring) eesmärgiga teada saada, millised võimalused rände reguleerimiseks on olemas Ida-Viru maakonnas tervikuna ja iga KOV-i haldusalas spetsiifiliselt, et suurendada omavalitsuste tulubaasi ja parandada elukvaliteeti. Tulemustele tuginedes võib kavandada rände reguleerimise meetmeid kohaliku omavalitsusüksuse (KOV) ning maakonna tasandil. KOV tasandi meetmed saab kavandada tulenevalt iga KOV-i eripärast neid omavahel kooskõlastades. Maakonna taseme meetmete väljatöötamiseks võib IVOL suunata uuringu tulemustele tuginedes EV regionaalpoliitika kujundamist.

Uuringu esimesel etapil koostati analüütiline ülevaade seni läbi viidud uurimistöödest Ida-Virumaa rände suundade ja seda mõjutatavate tegurite kohta (lisatud lõppraportile failina) ning koostati statistiline kokkuvõte maakonna rändeprotsessidest arvestades haldusreformi käigus muutunud omavalitsuste haldusalade piire ning 2015. aastal muutunud rändestatistika metoodikat. Analüütilise ülevaate oluliseks sisendiks on uuringu raames Tallinna Ülikooli demograafia instituudist tellitud analüüs „Ida-Virumaa rände alased uuringud. Ülevaade rändeprotsessidest“ (Herm 2020), mis on lisatud failina ka lõpparuandele. IVOL-i juhatus kuulas 3.06.2020 ära esimese etapi kokkuvõtva sisulise ettekande ning esitas 15.06.2020 ettepanekud ja soovitusel uuringu järgmiste etappide läbiviimiseks. On oluline, et aruandes esitatud statistilised näitajad on arvutatud Ida-Virumaa maakonna ja KOV-ide kohta praegustes halduspiirides – seda pole varem tehtud.

Uuringu järgmisel etapil viidi läbi kvalitatiivne uuring, et saadud statistilise ülevaate tulemused paremini mõtestada ja üksikasjalikumalt seletada. Andmete kogumiseks oli esialgselt kavandatud fookusgruppide intervjuerimine. Suurema osa andmeid kogutigi sellel meetodil, osa andmeid tuli COVID pandeemia tõttu kehtestatud piirangute pärast viia

läbi individuaalsete intervjuude abil. Osa intervjuusid viidi samal põhjusel läbi veebikeskkonnas. Saadud andmed analüüsiti ning esialgsed tulemused esitati IVOL-ile 14.12.2020 vaheraportis, kus rõhuasetus oli tehtud rohepöörde seostele rändeprotsessidega (lisatud lõppraportile failina). Käesolevas lõppraportis esitatakse läbi viidud kvalitatiivse uuringu tulemused. Siin on tuginetud ka ülikoolide vahelise RITA-Rände mahuka uurimisprojekti värsketele tulemustele (lõpptulemused avaldatud 15.01.2021).

Rände andmete kõrval on kvalitatiivses analüüsis arvestatud ka rahvastiku üldandmeid ja Ida-Virumaa eripära – vananeva rahvastiku suurt osatähtsust. Ida-Virumaa rahvastiku üldandmed 1. etapi aruandes samuti esitatud.

Ida-Virumaaga seoses esitatakse sageli küsimusi elanike etnilist eripära ning eesti keelest erineva kodukeele laialdase kasutamise mõju kohta. See võib huvi pakkuda ka rändega seoses. Kvalitatiivses uurimuses on keele aspekti püütud arvestada. Kui intervjuudel saadud andmetest on näha, et arengud (näiteks rändemustrid) on iseloomulikud erineva kodukeelega inimestele, siis aruandes ei peetud vajalikuks seda iga kord eraldi rõhutada. Kui aga andmed käisid näiteks ainult või valdavalt eesti või ainult eesti keelest erineva kodukeelega elanike kohta, siis seda nimetati tekstis spetsiifiliselt.

Tartu Ülikooli Narva kolledži uurimisgrupp tänab asjaliku ja meeldiva koostöö eest IVOL-i juhatust panuse eest uuringu eesmärgipüstistusse ning tagasiside eest esimestele tulemustele, mis aitasid kaasa kvalitatiivse osa täpsemale fokuseerimisele. Täname Ida-Virumaa omavalitsuste arendusjuhte ja spetsialiste, kelle abi intervjuu piloteerimisel ning eriti intervjuueeritavate leidmisel ja intervjuude korraldamisel on raske üle hinnata. Samuti täname eraldi IVOL tegevjuhti Hardi Murulat, kes omavalitsuste ja kolledži koostööd tõhusalt koordineeris ning tänu kellele sai ka jooksvalt arendusspetsialiste uuringu tulemustest informeerida.

1 IDA-VIRUMAA RÄNDE KVALITATIIVSE UURIMUSE LÄBIVIIMINE

Kvalitatiivse uuringu ülesandeks oli selgitada välja Ida-Virumaa sisserände mustrid, mis aitaksid seletada rände statistilise analüüsi tulemusi ning kujundada sisendit Ida-Viru maakonna ja selle omavalitsuste arengukavadesse.

Ida-Virumaa rände kvalitatiivne uurimuse andmed kavandati koguda fookusgrupi intervjuude abil (Vihalemm 2014) kõigi kohalike omavalitsuste haldusalade elanikega, vajadusel eraldi eesti ja vene keeles. Eesmärgiks võeti jälgida, et esindatud oleksid haldusala erinevate asumite esindajad, et oleks esindatud erinevast soost ja erineva vanuse ja kodukeelega inimesed, samuti viimase viie aasta jooksul omavalitsuse haldusalasse elama asunud.

COVID pandeemia tõttu seatud piirangud sundisid osa intervjuusid virtuaalselt läbi viima, osa grüpi-intervjuusid asendada individuaalsetega (Lepik, Harro-Loit jt 2014), millest omakorda osa viidi läbi telefonitsi. Grupiintervjuudeks, mis viidi läbi vahetute kohtumistena, püüti koguda ja valida sellised inimesed, kes ka pandeemia tingimustes erinevatel põhjustel pidid omavahel kokku saama. Kõige selle mõjul võis kogutud andmete korpus kujuneda tava-tingimuses kogutuga võrreldes ehk veidi kitsamaks, ent kogutud andmete kvaliteet uurijate hinnangul piirangute tõttu ei kannatanud.

Pilootintervjuu asendati intervjuudega KOV-ide arendusjuhtidega, sh grupiintervjuust võtsid osa nelja omavalitsuse spetsialistid ning neli intervjuud viidi läbi individuaalselt (intervjuu küsimused on esitatud lisas 1). Nende tulemused aitasid täpsustada elanikega läbi viidavate intervjuude küsimustikke

(lisad 2 ja 3), aga samuti teenis andmete kogumise eesmärgi, kuna arendusjuhid on samuti Ida-Virumaa elanikud. Ülevaade intervjuudest on esitatud tabelis 1.

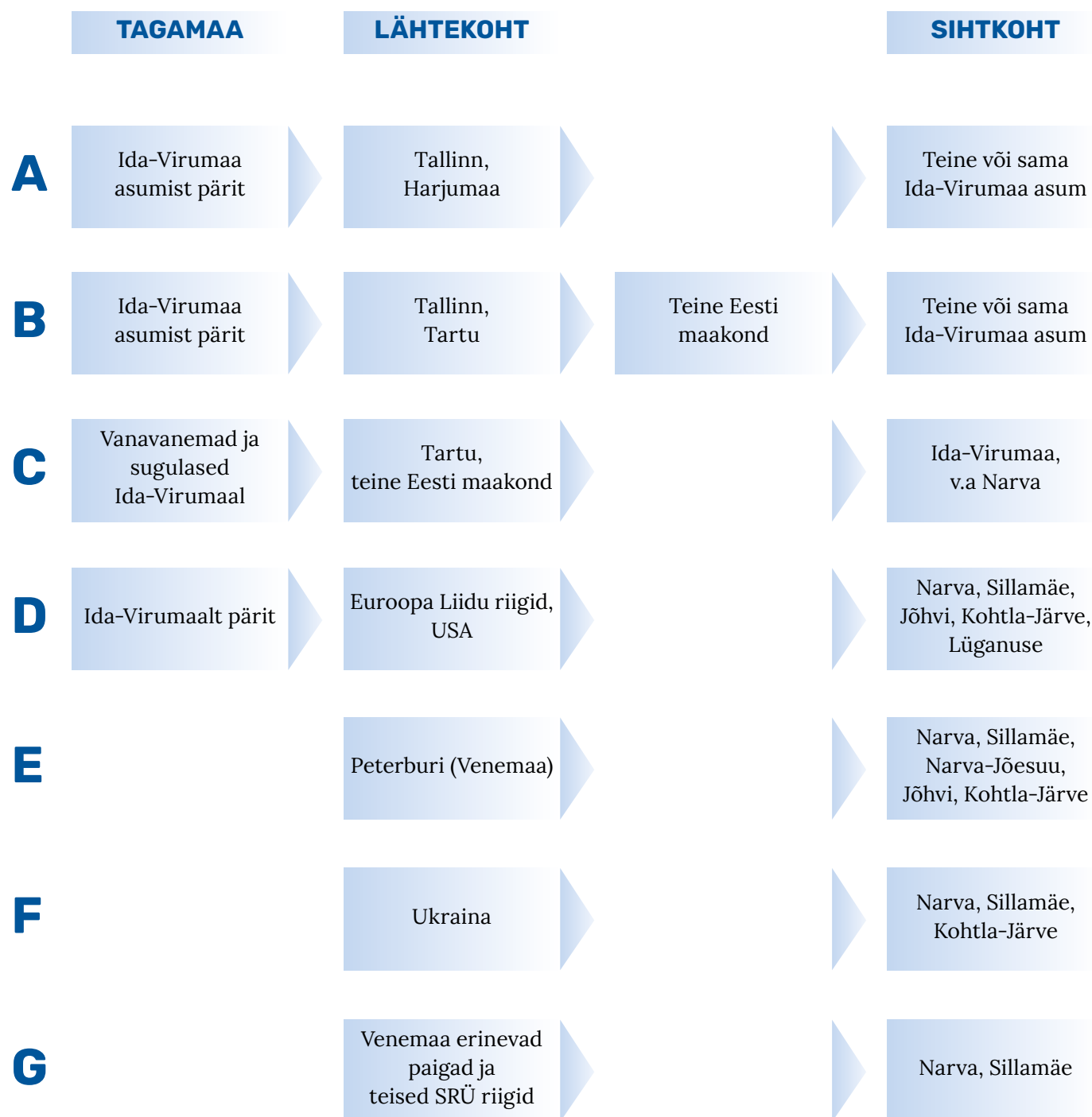
Individuaalintervjuudes kasutati sama küsimustikku, mida grupiintervjuudeski. Uurimisgrupi hinnangul andmete kvaliteeti see ilmselt ei mõjutanud, suurenes vaid intervjuude arv. Intervjuudest tehti osalejate nõusolekul audiosalvestused, need transkribeeriti. Saadud andmed grupeeriti, seejärel analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil (Kalmus, Masso jt 2015).

Tabel 1. Ida-Virumaa rändeuuringu informandid

Omavalitsusüksus	Informantide arv
Sillamäe linn	12
Narva linn	8
Toila vald	3
Narva-Jõesuu linn	7
Lüganuse vald	5
Jõhvi vald	12
Alutaguse vald	8
Kohtla-Järve linn	3
Arendusjuhid	8
Kokku	66

2 SISSEÄRÄNDE MUSTRID

Intervjuude andmetest selgusid mitmed korduvad maakonna sisseärände mustrid, mis aitavad mõista, mis seisab sisseärände statistiliste andmete taga. Need on esitatud joonisel 1.

Joonis 1. Ida-Virumaa sisseärände mustrid

Esitatud rändemustrid mustrid iseloomusavad sisse- rännet informantide poolt jutustatud lugude põhjal nende tuttavate sisse- rändajate kohta, kes asusid elama Ida-Virumaale informantide teada viimase viie aasta jooksul ehk aastatel 2016-2020, ning keda informandid tunnevad. Joonistel esitatud rände- mustritel ei kajastu maakonnasisene ränne, andmed selle kohta on esitatud tekstis omavalitsusüksuste sisse- rände iseloomustuste osana. Väljend „Teine või sama Ida-Virumaa asum“ tähistab sisse- rändaja päritoluasumit erinevat või päritoluasumit tulbast TAGAMAA. Näiteks kui sisse- rändaja sündis või elas lapsena Iisakus, siis on see temale päritoluasum. Kui 30 aastat hiljem kolis ta Sauelt (Harjumaal) Jõhvi, siis on see teine Ida-Virumaa-asum (mitte päritoluasum).

Informantide ütlustele tuginedes võib öelda, et mingit ühele või teisele omavalitsusüksusele eriti iseloomulikku või kõigile neile ühist sisse- rände mustrit ei selgunud, nad tunduvad toimuvat ühe- aegselt, üks teise kõrval. Allpool iseloomustatakse neid üksikasjalikumalt.

Kuna intervjuude põhjal otsustades moodustab märkimisväärse osa sisse- rändest tagasiränne, tut- vustatakse kõigepealt tagasirännet iseloomustavaid mustreid. **Uuringu andmete analüüs lubab järelda- da, tagasiränne moodustab olulise osa Ida-Virumaa sisse- rändest.** Tagasirännet iseloomustavad joonisel 1 kujutatud sisse- rände mustrid A kuni D. Eestis kogu- tavad statistilised andmed ei anna kahjuks võimalust tagasirännet eraldi käsitleda. Selle kohta puuduvad ka muud uuringud Eesti kui terviku ning regioone ja omavalitsuste lõikes (Eamets 2021). Huvitavaid tulemusi on avaldatud riikidevahelise tagasirände kohta (näiteks Tammaru, Kährik 2019), ent spetsii- filiselt Ida-Virumaad ega teisi maakondi ei ole neis uuringuis käsitletud. Seepärast võib intervjuude tu- lemusi pidada unikaalseiks, mõnes mõttes on kahju, sest ei saa neid teiste uuringutega võrrelda ega tu- lemusi kaudselt kontrollida. Igal juhul annavad siin saadud tulemused materjali järelemõtlemiseks ning motiveerivad Ida-Virumaa tagasirände uurimist jätkama. Sisse- rände mustrid E kuni G iseloomustavad esmasisse- rännet. Rändemustreid iseloomustatakse allpool tähestikulises järjekorras. Literad on omis- tatud mustritele järjekorras arvestades võimalikku sotsiaalse seotuse tugevust Ida-Virumaaga (päritolu).

Muster A. Tagasiränne pärast töötamist Tal- linnast ja Harjumaalt

Tagasitulija on nooremas keskeas. Noor, lõpetanud Ida-Virumaa kutseõppeasutuse või rakenduskõrg- kooli ning ehk mõned aastad Ida-Virumaal töötanud (võib-olla ka töötanud), leiab (tasuvama) töökoha Tallinnas või Harjumaal. Elanud ja töötanud seal

umbes 10 aastat, sageli loonud pere, omandanud märkimisväärse kvalifikatsiooni, tuleb ta Ida- Virumaale tagasi. Ta leiab töökoha ning töökoha leiab ka tema abikaasa. Ta võib Ida-Virumaale tagasi tulles ka kohalikuga abielluda. Ta ei asu tavaliselt elama samasse kohta (asulasse, korterisse), kust ta Tallinnasse või mujale Harjumaale lahkus, vaid ostab endale uue elamise, parandades Tallinna ja Harjumaaga võrreldes oma elamistingimusi. Tal- linnas või Harjumaal elab ta tavaliselt üürikorteris. Ida-Virumaa saab nõnda Tallinnas või Harjumaal väljakoolitatud kvalifitseeritud töötajad, kes eelda- tavasti saavad varasemast paremini hakkama eesti keelega. Need inimesed võivad töötada ka väljaspool Ida-Virumaad (tööga seotud pendelränne). Enamasti tunduvad nad töötavat eraettevõtetes, aga mitte tin- gimata. Ei pruugita elama asuda samasse asumisse, kust Ida-Virumaalt lahkuti. **Need tagasirändajad ei pruugi Ida-Virumaale jääda, kui neil ei teki ameti- alase arengu võimalusi. Nad võivad uuesti välja rännata, tõenäoliselt Tallinnasse ja Harjumaale.**

Tagasitulija on pensionieelses või pensionieas. Keskealine Ida-Virumaa elanik, omades kutse- või muud rakenduslikku või teenindusalast haridust ja märkimisväärset töökogemust, leiab (tasuvama) töö- koha Tallinnas või Harjumaal, sobiva töökoha leiab ka abikaasa, asutakse sinna elama. Jõudes pensioniikka või isegi veidi varem, tullakse Ida-Virumaale tagasi. Ostetakse varasemast suurem elamine (korter või maja) ning võib-olla võetakse mingi tagasihoidlik töökoht. Enamasti tunduvad nad töötavat eraette- võtetes. Tullakse tagasi nautima vanadusepõlve. Sa- geli asutakse elama samasse asumisse, kust lahkuti või selle lähedusse, aga mitte samasse korterisse, kus varem elati, ostetakse uus ja parem **Nendest inimestest saavad 10-20 aasta pärast sotsiaalhoole- kande teenuse aktiivsed tarbijad.**

Muster B. Tagasiränne pärast õppimist ja töö- tamist teistes Eesti piirkondades

Noor lõpetab Ida-Virumaal gümnaasiumi või mõne muu kooli, asub Tallinnasse või Tartusse (harvemini mõnda teise linna) edasi õppima. Õpingud lõpetan- nud, asub ta tööle Tallinnas, Tartus või mujal, mitte Ida-Virumaal. Umbes 10 aastaga omandab ta mär- kimisväärse elu- ja töökogemuse, ta on ka loonud perekonna. Ida-Virumaal pakutakse karjäärivõima- lust (parem positsioon ja töötasu, motivatsioonipa- kett), mille ta vastu võtab. Ka abikaasa leiab sobiva töökoha. Perekonna elutingimused paranevad: os- tetakse suurem korter, harvemini maja. Tegemist on kõrge kvalifikatsiooni omavate spetsialistide, sageli avaliku sektori töötajatega. Need võivad olla õpetajad, ametnikud. Töökohtadele kandideerimisel tundub nende eelis olevat väga hea eesti ning sageli

(aga mitte tingimata) ka vene keele oskus. **Ka need tagasirändajad ei pruugi Ida-Virumaale jääda, kui neil ei teki ametialase arengu võimalusi.**

Muster C. Tagasiränne „teises põlvkonnas“

Tegelikult on tegemist tagasirändega mitte ainult teises, vaid kolmandas ja isegi neljandas põlvkonnas. Need on sisserändajad teistest maakondadest (mitte Tallinnast), kelle juured on Ida-Virumaal. Sageli on üks vanematest olnud Ida-Virumaalt väljarändaja. Lapsepõlves on vanavanematel või sugulastel Ida-Virumaal külas käidud. Mõnikord päritakse vanavanemate kodu maapiirkonnas (Alutaguse, Lügause).

Selle mustri järgi käituvad **keskealised spetsialistid**, kes leiavad Ida-Virumaal senisest parema töökohta (sageli avalikus sektoris) ning parandavad ka oma elutingimusi. Nende hulgas on sageli üksikuid inimesi, mehi ja naisi. Informantide sõnutsi soovivad nad Ida-Virumaale elama ja töötama tulles uusi väljakutseid, tahavad pöörata oma eluraamatu uut lehekülge. Tavaliselt on otseseks sisserände põhjuseks hea tööpakkumine. Tundub, et alustatakse tööalase pendelrändega, kui aga veendutakse, et elutingimused ja -keskkond sobivad, otsustatakse päriselt elama jääda. Seda soodustavad ka elamispinna soodsad hinnad. Need tagasirändajad ei pruugi informantide arvamusel mööda aga Ida-Virumaale elama jääda, kui nad ei leia sealt elukaaslast ja/või jätkuvalt arenevat karjääri. Neil on sageli olemas ka „teine (või isegi esimene) kodu“ mujal, mitte Ida-Virumaal. **Selle grupi sisserändajad võivad olla mõnda aega ka hargmaised või jäädagi hargmaisteks.**

Ent selle mustri sisserändajate hulgas on ka **perekondi**, kes leiavad, et lastel on sobivam käia väiksemas lasteaias, õppida väiksemas koolis, elada rahulikumas keskkonnas. Leitakse, et lastel on rohkem kooliväliseid arenguvõimalusi. Väärtustatakse loodust. Informantide arvamusel on sellise mustriga tagasirändajatel kavas end alatiseks Ida-Virumaale sisse seada.

Selle rändemustri esindajate kodukeeleks on informantide sõnutsi enamasti eesti keel.

Muster D. Tagasiränne teistest riikidest

See muster sarnaneb mustriga A. Erinevus seisneb selles, et tööle minnakse välisriiki (võib olla, et Tallinna ja Harjuma kaudu), enamasti on need Euroopa Liidu riigid, Suurbritannia (väljarände ajal alles Euroopa Liidu koosseisus) ning harvemini USA. Seal tehakse tavaliselt oma haridusele ja võimetele vähem vastavat lihtsamat tööd, mille eest saadakse Eestis töötamisega võrreldes kõrgemat töötasu. See sisserände muster tundub uuringus saadud andmete

põhjal olema iseloomulik pigem Narvale, Sillamäele ja Lügausele. Ta võib esineda ka teiste omavalitsuse haldusalades, ent uuringus osalenud informantidel niisugused andmed puudusid.

Selle mustri sisserändajate hulka tundub kuuluvat üsna suur hulk inimesi, kes **tulevad tagasi kodupiirkonda vanaduspõlve pidama**. Ka nendest inimestest saavad 10–20 aasta pärast sotsiaalhoolekande teenuse aktiivsed tarbijad (vt mustrit A). Erinevus seisneb selles, et nende materiaalne kindlustatus võib olla suhteliselt kõrgem ning võimalused tasulisi teenuseid kasutada avaramad.

Huvitav on märkida, et saadud andmetele toetudes **ei saa täheldada tagasirändest kohe pärast õpingute lõpetamist**, kui väljaränne oli põhjustatud näiteks õppima asumisega Tallinna, Tartu või välismaa ülikoolides või muudes õppeasutustes.

Muster E. Lähtekoht Peterburi

Valdavalt Peterburist, aga ka teistest Venemaa piirkondadest tulevad Ida-Virumaale – Narva, Sillamäele, Jõhvi – elama, informantide sõnutsi, tehnika ja tehnoloogia valdkonna kõrge kvalifikatsiooniga nooremas keskeas spetsialistid (enamasti mehed), keda Eestis napib. Nad asuvad tööle eraettevõttesse. Pered tulevad nendega kaasa, abikaasad kas leiavad mõne lihtsama töö või ei võtagi töökohta. Ostetakse hea korter. Lapsed käivad lasteaias ja koolis, pereliikmed õpivad hoolega eesti keelt. Pikemas perspektiivis kavatakse taotleda kodakondsust. Spetsialistid tulevad tööle (ka juhtivatele ametikohadele) enamasti Narva, Sillamäe, Kohtla-Järve ja Jõhvi eraettevõttesse. Need spetsialistid ja nende pered jäävad esialgu nii kauaks, kuni tööd on. Nagu ülalpool mainitud, tullakse peamiselt Peterburi suunalt, ent hulka võib sattuda ka teistest Venemaa piirkondadest pärit inimesi.

Sarnaselt käituvad ka Peterburist Ida-Virumaale elama tulnud ettevõtjad. Sisserände ajaks on nad juba arendanud Ida-Virumaal oma ärisid. Erinevus spetsialistidega esineb selles, et äride arenedes võidakse liikuda Tallinnasse ning sealt võib-olla ka edasi teistesse EL ja Eestist kõrgema elukvaliteediga riikidesse, sõltuvalt äride valdkonnast ja käekäigust. Ida-Virumaad peetakse heaks sisseelamiskeskkonnaks teel edasi, „sügavamale“ Euroopa Liitu.

Samuti on informantide sõnutsi sisserändajate hulgas ka vanemaid inimesi, kes ostavad endale Ida-Virumaale majad või korterid suvekuude veetmiseks. Siin on tegemist hargmaisusega, ent need sisserändajad võivad Eestis vajada vaid tasulist sotsiaalhoolekande teenust.

Järeldusi

Rändemustrite ülevaate kokkuvõtteks võib veel kord rõhutada nii Eesti siseses kui ka välismaise **tagasi-rände olulist osa** sisserändes.

Oluliseks eelduseks sisserändele Ida-Virumaale teistest Eesti piirkondades, uuringu andmetele toetudes, tundub olevat **perekondlik seotus** Ida-Virumaaga (sündinud Ida-Virumaal, sugulased Ida-Virumaal, abiellunud Ida-Virumaale). Kui informandid nimetavad kellegi sisserände otseseks ja ainsaks põhjuseks töö, siis ikkagi selgub, et enamikel juhtudel on olemas ka mingi perekondlik seos. Seda on võib-olla otstarbekas silmas pidada töötajate värbamisel väljastpoolt Ida-Virumaad.

Sisserännet soodustab ka **elamispinna madal hind**, mis soodustab sisserände kõrval ka hargmaisust. Huvitav on märkida, et informantide sõnutsi on kodu rajamine endale **omandisse saadud elamis-pinnal** märk selle kohta, et sisserändaja jääb Ida-Virumaale elama kümneks või enamaks aastaks. Siit võib järeldada, et võib-olla KOV poolt spetsialistidele pakutav tasuta või väga madala hinnaga rendikorter või -maja küll soodustab Ida-Virumaale elama tulekut, ent kanna kinnitamisele ei pruugi kaasa aidata.

Samuti paistab silma kõigi sisserändajate suhteliselt **kõrge kvalifikatsioon**, informandid nimetavad neid peaaegu eranditult spetsialistideks ja äriimeesteks. Eesti teistest maakondadest paistab sisserändajate hulgas olevat rohkem humanitaarala esindajaid (ametnikud, õpetajad), endiste NSV liidu riikidest tehnikavaldkonna ja meditsiini töötajaid ning ettevõtjaid. Seega võib arvata, et tänu sisserändele võib tõusta Ida-Virumaa intellektuaalne potentsiaal. Selliste **keskealiste sisserändajate sisenemine maakonna tööturule**, keda informantide sõnutsi

valdavalt tulebki maakonda elama, tähendab vabade töökohtade paremat täitmist, mis võib mõjutada positiivselt töö kvaliteeti piirkonnas tervikuna. See käib kaasas Eesti sisserände üldise tulevikuarengu suunaga (Eamets 2021). Ka töötasu on sellistel inimestel tõenäoliselt suhteliselt kõrge, Ida-Virumaa keskmisest suurem, mis toob kaasa nii elukvaliteedi keskmise näitaja paranemist, aga samuti laekumiste kasvu kohalike omavalitsuste eelarvetesse. Siiski need mõjud ei saa olla väga tugevad, sest sisserändajate osatähtsus maakonna tööealises elanikkonnas ei saa olla eriti suur. Võib-olla ajapikku hakkab nende mõju avalduma tugevamini.

Elanikkonna struktuuri mõjutava tegurina tuleb eraldi välja tuua **vanemaealiste sisserände**. See tundub veelgi suurendavat Ida-Virumaa demograafilise püramiidi ebaproportsionaalsust (vt uuringu 1. etapi raportit), vanemate vanusegruppide suurenevat osakaalu. See nõuab ilmselt sotsiaalhoolekande eelisarendamist ning võib-olla ka uute lahenduste vajadust kogu selles valdkonnas. Sisserände tulemusena tunduvad kasvavat ka ootused sotsiaalhoolekande kvaliteedile, mis viib mõtte võimalusele arendada välja sotsiaalhoolekande võrgustik, mis oleks võimaline pakkuma teenust mitte ainult Ida-Virumaa elanikele, vaid ka teiste Eesti piirkondade ja miks mitte pikemas perspektiivis ka Venemaa klientidele. Arvestades Ida-Virumaa kogemust spaaturismi valdkonnas, mis sisaldab samuti terviseteenuseid, majutust ja toitlustust, võiks seda ideed võib-olla arengukavasid koostades kaaluda, viia läbi turu-uuringuid jms. Lahendades maakonna vananeva elanikkonna probleeme, pakuks sotsiaalhooldusele laiem lähenemisnurk maakonnale ka stabiilseid töökohti ja sissetulekuvõimalusi.

3 RÄNDE MÕJUTEGURID JA ERIPÄRAD

Selles peatükis esitatakse kvalitatiivses uuringus informantidelt saadud andmete põhjal selgunud rände mõjurid ja eripärad kohalike omavalitsusüksuste lõikes. Esitamise järjekord: Toila vald ja Narva-Jõesuu linn, Narva linn, Alutaguse vald ja Sillamäe linn, Lüganuse vald, Kohtla-Järve linn, Jõhvi vald – on väitnud analüüsitava materjali loogikast lähtudes, nagu kvalitatiivsetes uurimustes sageli tehakse. Algul käsitletakse uurijate seisukohalt enim huvi pakkuvad andmeid ja tulemusi, seejärel liigutakse pigem ootuspärasete järelduste juurde.

Tekstis esitatakse joonised omavalitsusüksuste rände kohta tervikuna (sise- ja välisrände kokku), lisas 4 on joonistel eraldi välja toodud sisserände trendid. Lisa 5 sisaldab jooniseid selliste asustusüksuste rände kohta, mis võivad eraldivõetuna iseseisvat huvi pakkuda.

3.1 Erineva sisserrändetrendiga asumid KOV haldusalas

Kohaliku omavalitsuse haldusalas võib olla erineva sisserrände trendiga asumeid. Kui ühed asumid on oma arengus ja informantide sõnutsi rändesaldolt tõusuteel, siis teised on langustrendis. See ei ole omane mitte kõigile omavalitsustele. Allpool on esitatud kaks näidet – Toila vallast ja Narva-Jõesuu linnast.

Toila valla juhtum

Toila vald oma kolme suurema asumiga – Toila, Voka ja Kohtla-Nõmme, on mitmepalgeline. See on omavalitsusüksus, kus alates 2017. aastast on rändesaldo, kui nii võiks öelda, kergelt positiivne. Ka informantide sõnutsi tunduvad Toila ja Voka olevat pikka aega (vastavalt 10 kuni 15 ja 5-7 kuni 10 aasta jooksul) elanike juurdekasvu jätkuva aeglase kasvutrendiga, küll aga Kohtla-Nõmme langustrendiga. Toila asumis tundub informantide sõnutsi elanikkonna kasv jätkuvat, Vokas peatumas. Enne ühinemist on olnud Kohtla-Nõmme vald keskmise arengupotentsiaaliga tänu põlevkivipõhisele energiatööstusele (õli), ent see valdkond tõmbub aeglaselt kokku ning on näha, et see muutus võib tulevikus oluliselt kiirenedada. Toila valla rändenäitajaid aastail 2015–2018 iseloomustab joonis 2.

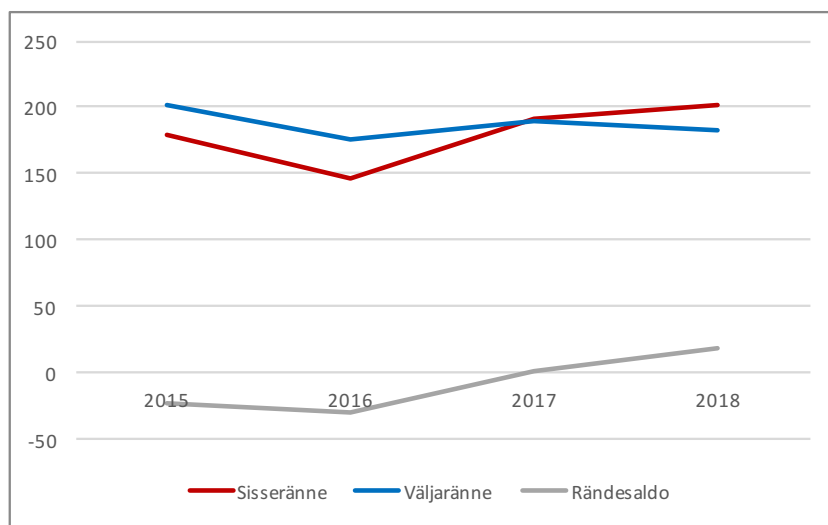
Kohtla-Nõmme taolistest tööstusasumitest lahku-takse tööeas. Rändesaldo võib seal jääda negatiiv-seks või tõusta isegi nullilähedaseks, sest need, kes soovisid sealt välja rännata, on seda juba teinud. Elanikkond vananeb.

Omavalitsuste jaoks tervikuna tähendab see heaolu-põhise kihistumise ja eraldatuse jätkumist, millel on

oluline negatiivne mõju ka sotsiaalsele ja psüühilisele keskkonnale. Viimased soodustavad asotsiaalset käitumist. Seega tuleks ilmselt üha enam suunata omavalitsuse käsutuses olevaid vahendeid madalama heaoluga asumite arendamisse, tulu aga laekub omavalitsusse peamiselt kõrge heaoluga asumitest, sh töötajumaksud. See tähendab, et omavalitsuse tulu (sh töötajumaksudest laekuv) tuleb tahes taht-mata ümber jaotada madalama heaoluga piirkon-dade arendamise kasuks, mis omakorda tähendab keeruliste otsuste vastuvõtmist. Kuigi kõrgema sis-setulekuga asumid, võib öelda, arendavad end ise, seal on rohkem turgu teenustele ning paremad tin-gimused nende teenuste pakkumiseks ka väljaspool omavalitsust (näiteks Toila sadam), pole konsensusse leidmine alati lihtne.

Samuti on vallas täheldada ka teistsuguseid eraldu-mise tunnuseid. Näiteks kui Toila vallas koonduvad informantide sõnutsi Toilasse pigem Jõhvi ja võib-olla teiste Eesti maakondadest elama asuvad inimesed, siis Vokale pigem Sillamäe ja Kohtla-Järvelt tulnud elanikud. Esimeste kodukeeleks on valdavalt eesti, teiste kodukeeleks aga vene keel, mis ei ole soodne sidusa kogukondade vahelise kommunikatsiooni väljakujunemiseks. Ka tõmbekeskused on neil asu-mitel erinevad. See võib soodustada eraldumist ning osutada Toila valla arengut takistavaks asjaoluks.

Ühinedes suhteliselt kõrgema arengupotentsiaaliga Toila vallaga (erakordselt kõrge inimkapitali väärtus, väiksemahuline, ent väga kõrge kvaliteediga, seda tänu Vokale ning jätkuvalt Toilale ning võib-olla Kohtla-Nõmme kiuste) muutus uuenenud suurema omavalitsusüksuse arengupotentsiaal madalamaks. Toila ja Voka majanduslik potentsiaal ja inimkapitali väärtus on iseenesest suured, aga madala sotsiaalse

Joonis 2. Ränne Toila vallas aastail 2015–2018.

potentsiaali tõttu (elanike suhteliselt madalam haridustase jms) vallas tervikuna nende rakendamine võib olla pärsitud. Kui lisada ka Kohtla-Nõmme (mille tõmbekeskuseks on Kohtla-Järve) eriomased arengutingimused, millest oli juttu ülalpool, siis tundub Toila valla arengukavade konsensuslik koostamine olevat paras pähekkel. Sisserände trendid on seda olukorda pigem süvendanud, ja kui need trendid jätkuvad, siis võivad välja toodud potentsiaalsed probleemid veelgi süvendada.

Narva-Jõesuu linna juhtum

Narva-Jõesuu linna puhul tuleks samuti arvestada, et nagu Toila vallaski, kujunesid ka siin erineva arengupotentsiaaliga asumid. Ka siin tõusevad linnavalituse ette keeruline küsimus, kuidas vallas tervikuna olukorda tasakaalustada. Osa nende asumite erineva arengu põhjusi tundub Toila vallaga sarnanevat, osa põhjusi tunduvad olevat teistsugused.

Erinevalt varem (näiteks 10–15 aastat tagasi) keskonnamaxsude najal teistest kiiremini kasvanud ja väljapaistva arengupotentsiaaliga olnud Vaivarast tundub viimaste aastate jooksul kiiremini arenevana Narva-Jõesuu asum¹, kus informantide sõnul on täheldada ka sisserännet. Lausa viimase poole aastaga on informantide sõnul märgata kiiremat sisserändajate arvu suurenemist Sinimäel. Informantide ütlustele võib ka järeldada, et teised valla asumid tunduvad olema juba pikemat aega negatiivse rändesaldoga, nagu näiteks Puhkova küla.

Ränne on arengupotentsiaaliga tihedalt seotud: juba viidatud uuringu andmed näitavad, et kõrge-

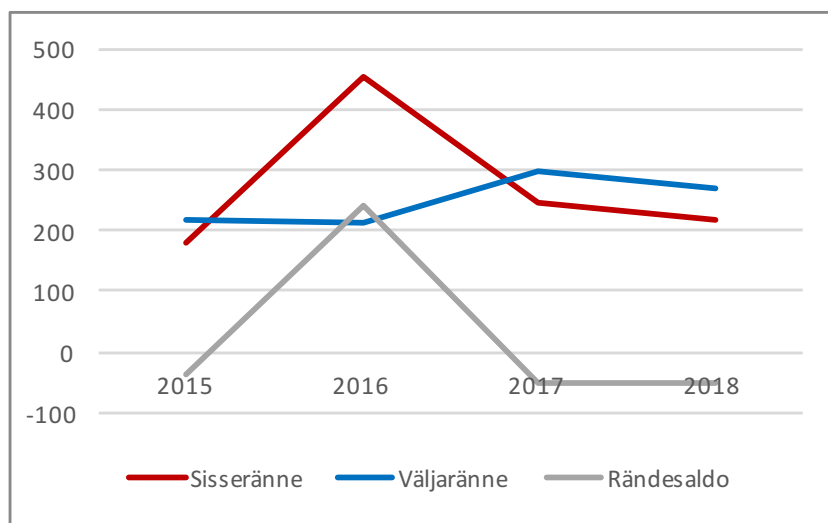
ma arengupotentsiaaliga asumite elanikkond kasvab. Narva-Jõesuu vallas on ühe või teise asumi hea käekäik olnud seotud kindla tegevusala edukusega²: Vaivaras on see põlevkivienergeetika, Narva-Jõesuus spaaturism. Põlevkivienergeetika arendamine pole tuleviku vaatevinklis perspektiivikas ning sellest loobutakse samm sammult juba praegu, turismi-sektori stabiilset arengule mõjuvad aga poliitilised ja muud sündmused (sh näiteks koroonapandeemia), mida üldiselt on keeruline ette näha, seega turismis toimub mitte ainult kiireid tõuse, vaid ka kiireid ja ootamatuid langusi. Võib arvata, et see on hakanud mõjutama ka sisserännet, mis informantide arvamusel ei ole olnud märkimisväärne.

Narva-Jõesuu linna rändeandmed on esitatud joonisel 3. Neid andmeid on kvalitatiivse uurimuse seisukohalt keeruline kommenteerida, sest piirkonna rändeprotsesse mõjutab oluliselt näiteks suvekodude omanike käitumine. Selle omavalitsusüksuse rände iseloomu mõistmiseks oleks vaja koguda täiendavaid andmeid omavalitsuse tasandil. Võib-olla saab neid seletada 2021. aastal toimuva rahvaloenduse tulemuste abil. Palju rohkem praktilist huvi ja kasu pakuvad uuringu autorite arvates kvalitatiivsete andmete põhjal tehtud tähelepanekud.

Kokkuvõtteks. Kõigepealt tuleb märkida, et sisseränne Toila valda ja Narva-Jõesuu linna toimub ilmselt olulisel määral maakonna teistest omavalitsusüksustest ehk tegemist on maakonnasisese rändega. Ent Toila valda tuleb sisserändajaid ka mujalt Eestist, Narva-Jõesuu linna aga hargmaseid Peterburi suunalt.

1 Täpsemalt selle kohta vt Geomeedia töös Piirkondliku potentsiaali indeks 2017 (2018)

2 Neid on harjutud käsitlema majandussektoritena, kaasaegsetes majanduse käsitlustes räägitakse pigem tegevusvaldkondadest.

Joonis 3. Ränne Narva-Jõesuu linnas aastail 2015–2018.

Arengut soodustava sisserrände suurendamiseks ja selle parimaks kasutamiseks oleks vaja ühtlustada KOV üksuste asumite arengupotentsiaali. Asumite ebaühtlase arengu põhjusteks võivad olla maakonna kahe tegevusvaldkonna eelisareng, kõigepealt maakonnale majanduslikult valdava mõjuga põlevkivitööstus (energeetika ja keemiatööstus), järgmisena mahult tagasihoidlikum turism oma SPA-de, hotellide ja nendega kaasnevate äridega. Need põhjused ei tulene KOV tegevusest, seetõttu **oleks võib-olla otstarbekas otsida madalama heaolu ja arengupotentsiaaliga asumite eelisarendamiseks terviklahendusi maakonna tasemel, võib-olla riigi toetusega või rohepöörde raames.**

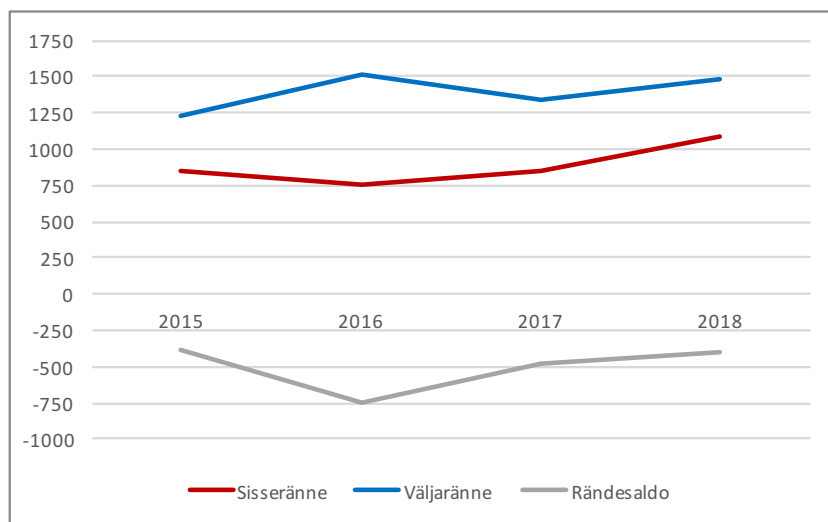
Nii maakonnale tervikuna kui ka KOV üksustele võiks soovitada arengusuundi valides püüda **soodustada ja toetada pigem ettevõtte tegevusalade mitmekesisust**, näiteks luua soodustingimused erinevate (mitte ühe) tegevusala äridele, pigem väikeste-

le ettevõtetele kui suurtele. Loobudes kiire kasvu soodustamises suurettevõtete najal, võib ära hoida järsud langused ning kokkuvõttes saavutada stabiilse pikaajalise kasvu. See soodustaks ka püsivate töövoimeliste pereinimeste sisserrännet.

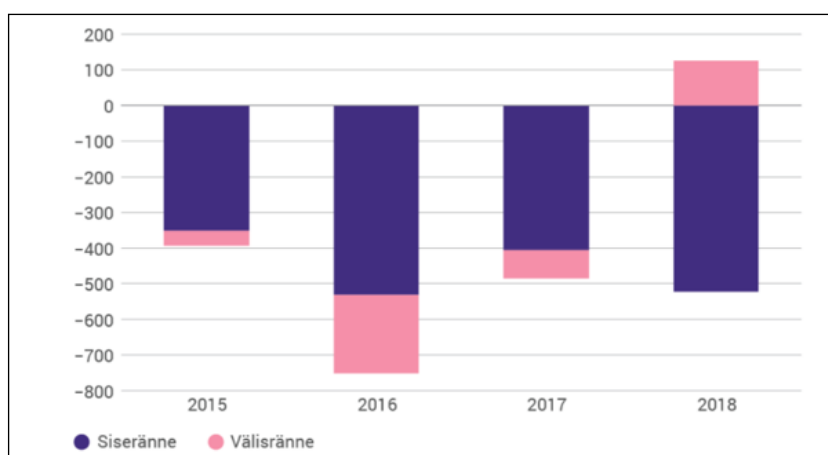
3.2 Narva väljapaistev välississerränne

Narva fookusgruppi kuuluvad informandid arvasid üksmeelselt, et sisserränne nende kodulinna on viimastel aastatel kasvanud. Selle kohta toodi mitmeid näiteid. Narva linna sisserrännet iseloomustavad mustrid D kuni G (vt joonis 1).

Üldpildi Narva rändeprotsessidest annab joonis 4. Tundub, et nii sisse- kui ka väljarände näitajate kasvades tasapisi väheneb ka rände negatiivne saldo. Ent selle taga on mõned huvipakkuvad nähtused.

Joonis 4. Ränne Narvas aastail 2015–2018.

Joonis 5. Narva linna rändesaldo rände liigiti 2015–2018

Allikas: Statistkaamet

Nimelt Narva siserände rändesaldo oli 2018. aastal siiski negatiivne, **välisrände saldo aga positiivne** (joonis 5). See on Narva eripära, teistes maakonna omavalitsuses selline nähtus puudub. Narva informandid tõendavad seda oma ütlustega, rändemustrid on lähemalt iseloomustatud selle raporti esimeses peatükis.

Statistikaameti analüütikute prognooside kohaselt see tendents peaks jätkuma, nagu märgib statistilises ülevaates Anne Herm (2020), viidates Servinski Statistikaameti blogi postitusele 7.02.2020, kus ta Narva linna positiivse välisrände saldo välja toob ning seda kommenteerib.

COVID pandeemia võib seda arengut ajutiselt aeglustada või isegi peatada, ent pikemas perspektiivis jääb see ilmselt püsima. Informantide arvates siseränne Narva linna on viimastel aastatel aktiveerunud, võrreldes viie aasta taguse ajaga märgatavalt suurenenud. See käib aga mitte ainult välissiserände, vaid ka riigi sisese siserände kohta. Selline arvamus võis kujuneda nii pendelrände kui ka hargmaisuse mõjul. Täpsed andmeid nende nähtuste kohta praegu puuduvad ning selguse peaks tooma 2021. aastal korraldatav rahvaloendus, mille tulemused avaldatakse heal juhul 2022. aastal. Narva on Toila valla kõrval ainus, kus siserände elavnemist on selgelt ja üheselt märgatud. (Toila vallas toimuv siserände suurenemist ei täheldatud siiski mitte kõigis valla asumites.)

Narva informandid paistsid teiste intervjueritavatega võrreldes silma ka selle poolest, et nende üksmeelset arvamust mööda oodatakse linna ette-

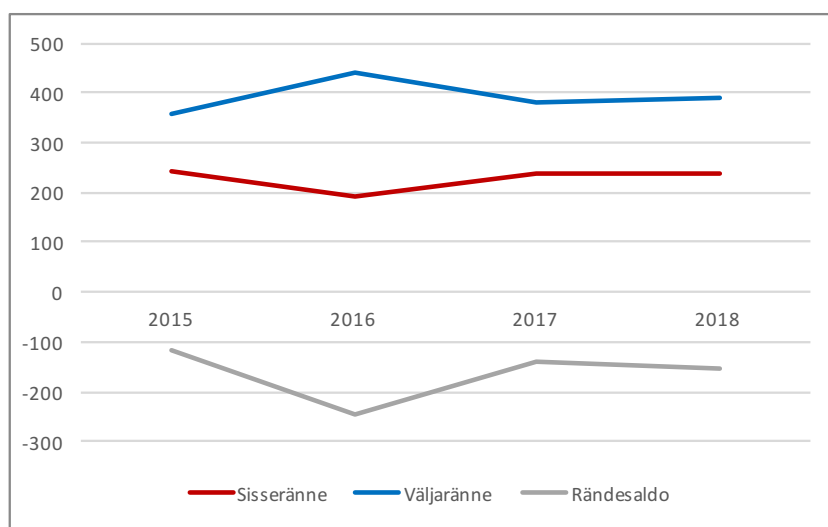
võtlike inimesi, seda nii äri kui ka kodanikualgatuste alustamiseks ja arendamiseks. Leitakse, et linna-rahva hulgas leiaksid need initsiatiivid toetust ning **riigilt oodatakse ettevõtluse toetamiseks Navas erimeetmeid**. See kajastub ka tabelis 2 (peatükk 4), kus esitatakse informantide ideed selle kohta, mida võiks ette võtta, et elutingimused paraneksid ja seega ka elanikke juurde saaks.

Narva informantide arvates tuleks linna arengule, sh ka elanikkonna suurenemisele, kasuks **poliitiline stabiilsus ja korruptsioonist vabanemine**. Sarnast soovi avaldavad ka Jõhvi, Kohtla-Järve ja Lüganuse informandid. Poliitiline stabiilsus on Ida-Virumaa omavalitsuste elanikele nii tähtis, et Narva-Jõesuu linna informandid nimetavad nende omavalitsuse poliitilist stabiilsust oluliseks eeliseks teiste omavalitsuste ees, mis võib positiivselt mõjutada siserändaja otsust uue elukoha valikul.

3.3 Alutaguse ja Sillamäe – üldiselt rahulolevad

Kuigi informantidelt saadud andmete põhjal Alutaguse valla ja Sillamäe rändemustrid erinevad (Alutagusel A kuni D ning Sillamäel E kuni G), on siiski mõlema omavalitsuse siserändes mitmeid ühiseid olulisi jooni (joonised 6 ja 7). Kuigi esmapilgul tunduvad pildid erinevad – Sillamäel on negatiivne saldo olnud Alutagusega võrreldes suhteliselt suurem, on mõlemas omavalitsusüksuses näha kerget väljarände stabiliseerumise tendentsi ning, mis olulisem, natuke enam märgatavat liikumist siserände suurenemise suunas³. Mõlemas omavalitsuses on rändesaldo näi-

3 Kahjuks ei ole võimalik pikemat statistilist rida olemas olevate andmete abil näidata (muutused rände arvestamise metoodikas, millest on juttu 1. etapi raportis).

Joonis 6. Ränne Sillamäe linnas aastail 2015–2018.

danud samuti paranemise märke. Kõik need märgid on kerged, aga toetudes prognoosidele (Eamets, Puur jt 2018, Eamets 2021) võib üldiselt arvata, et positiivsed arengud võivad küll leida aset Eestist tervikuna aeglasemalt, aga jätkuda.

Kvalitatiivsetes andmetes on isegi rohkem sarnasusi. Mõlemas omavalitsuses on märgatud tagasirännet, kusjuures tagasirände teekond ei ole võimalikest lühim (A): Alutagusel räägiti mustritest B ja C ning Sillamäel mustrist D.

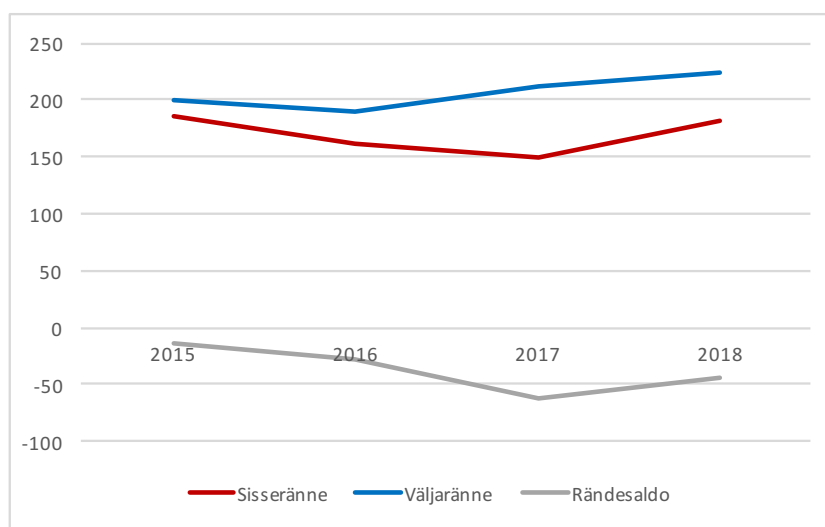
Samuti pole kummagi omavalitsuse informandid rääkinud muutustest kodulinna või -valla rändearengutes. See on ehk seletatav asjaoluga, et need on olnud suhteliselt tagasihoidlikud ning varasemal ajal olid rände suundumused ilmselt teised. Mõlema omavalitsuse püsielanikest informandid näevad oma eluolu ja -kvaliteeti positiivselt („meil on kõik olemas“) ja kiidavad kohalikku kultuuri- ja seltsielu. Ometi ei ole selline olukord ilmselt olnud positiivseteks demograafilisteks arenguteks soodne, olgu see siis iive või rändesaldo.

Mõlema omavalitsusüksuse informandid on ettevaatlikud uute elanike ehk sisse­rändajate suhtes. Sellega seoses avaldas mõlemas omavalitsusüksuse grupis mitu informanti arvamust, et tuleb karta mitteristi­usku, tumeda nahavärviga, teistsuguse kultuuritaustaga, lõuna- ja idariikidest pärit sisse­rändajad, keda ei nähta töö­tegijatena ning arvatakse tulevat elama (Eestisse) sotsiaaltoetuste saamiseks. Kuigi statistilised andmed sellise sisse­rändetrendi olulisust ja suurenemist ei ennusta (Eamets 2021), need kartused on ikkagi olemas ning ilmselt laieneb ettevaatlik suhtumine mõningal määral ka kõigile teistele sisse­rändajatele, kes on kogukonnas vähe­muses.

Ometi on rändesaldo neis omavalitsusüksustes olnud väga pikka aega negatiivne ning püsib seda ilmselt ka lähitulevikus, seega demograafilises plaanis ei paku seal kujunenud olukord piisavalt tingimusi jätkusuutlikuks arenguks (taustaks on informantide teadmine püsivalt negatiivsest kõrgest iibe näitajast Ida-Virumaal, kust ei ole elanike juurdekasvu lähimate kümnendite jooksul oodata). Ometi kahtlevad informandid sisse­rände vajalikkuses üleüldse ning kui ootavadki kedagi, siis „meiesuguseid“, «как мы». Selles erineb suhtumine sisse­rändajatesse sellest, mida tuntakse sisse­rändajate suhtes, informantide sõnadele tuginedes, näiteks Narvas.

Nii kurtsid teatud sotsiaalkultuurilise eraldatuse üle Sillamäel eesti emakeelega sinna hiljuti elama asunud spetsialistid, nad nimetasid „seltskonna“ puudumist: „Elu ei seisne ainult tööst ja perest.“ Nad soovivad Sillamäele elama tulla mitmekesise väljakutseid pakkuva põneva töö pärast, väites, et haritud eesti emakeelega inimesele seda linnas kindlasti hea meelega ka pakutakse. Küll aega tuleb tulla „pundiga“, et sotsiaalkultuurilist ruumi enda ümber (ühtlaselt) täita. Alutagusel aga, nagu informantide ütlusest selgub, võivad ennast samal põhjusel veidi ebamugavalt tunda noored spetsialistid, kes tegelikult üsna sarnastesse tingimustesse satuvad. Ka nemad võivad informantide sõnutsi tunda puudust neile kultuuriliselt lähedaste inimeste võrgustikust. Alutagusel mainiti ka, et virtuaalne suhtlus ei saa seda ilmselt täielikult asendada.

Kummagi omavalitsusüksuse informandid ei too välja, et poliitiline ebastabiilsus või korruptsioon oleksid nende omavalitsusüksustes probleemiks. Kui see nii on, siis probleemide puudumis võib pidada sisse­rännet soodustavaks teguriks.

Joonis 7. Ränne Alutaguse vallas aastail 2015–2018.

Nii Sillamäel kui ka Alutagusel tõdetakse, et kohalikele pole töökohti ning oodatakse investoreid väljastpoolt, kes need töökohad looks. Selliste töökohtade loomisega kaasnevat sisse­rännet ei oodata, ent ei tõdeta ka seda, et momendil ei ole ilmselt kummagi omavalitsusüksuse haldusalas nii palju kvalifitseeritud reservtööjõudu, et investeeringute korral tekkivad töökohad täita. Võib-olla loodetakse pendelrändele, ent see koormab kohalikkude infrastruktuuri ja eelarvet ning tegelikult võib tuua omavalitsusele juurde rohkem kahju kui kasu, – sõltuvalt investeeringust.

Mõlemat omavalitsusüksust võib kokkuvõttes iseloomustada kui sisse­rän­de suhtes suhteliselt skeptilist ja äraootavat, mis ei soodusta uute elanike kinnistumist neis asumites.

3.4 Lüg­anuse kaks eripära

Rändeprotsesse Lüg­anuse vallas iseloomustab joonis 8. Selles omavalitsuses on samuti näha väljarände tempo aeglustumist, sisse­ränne kasv joonistub Sillamäe ja Alutagusega võrreldes märksa selgemalt. Sisse­ränne kasvab väljarändest kiremini. Lüg­anuse valla sisse­ränne, informantide sõnutsi, toimub peamiselt kolme mustri järgi – A, C ja D. Samuti tundub olevat aktiivne sisse­ränne teistest Ida-Virumaa omavalitsusüksustest, peamiselt Kohtla-Järvelt ja Jõhvis.

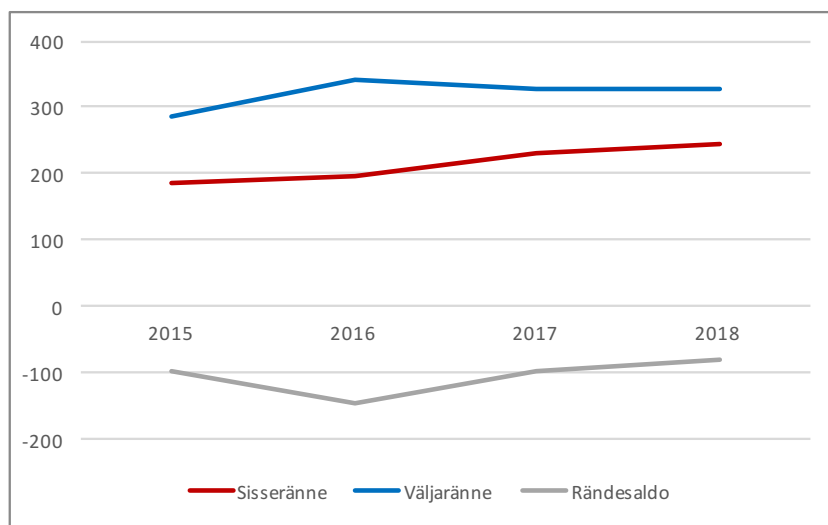
Informandid märgivad, et näiteks Lüg­anuses märgatakse viimastel aastatel uusi naabreid sagedamini, kui võrrelda viie aasta taguse või veel varasema ajaga. Need on valdavalt nooremas keskeas eesti emakeelega üksikud inimesed, mitmed töötavad teeninduses. Nad on kolinud Lüg­anusele peamiselt Kohtla-Järvelt, aga ka näiteks Tartumaalt. Neil on ostetud korterid väiksemates korter-

majades, mis on sellele piirkonnale iseloomulikud; võrreldes endistega on nende elamistingimused pigem paranenud. Informantide hinnangul jääksid nad Lüg­anusele pikemaks ajaks elama siis, kui leiaksid endale samas piirkonnas kaasad, looksid perekonnad.

Samuti tulevad Lüg­anuse valda, näiteks Varja külasse, elama eesti emakeelega pered – jällegi Kohtla-Järve või Jõhvi kandist, kes ostavad sinna individuaalelamu. Need pered on oma elutingimusi majade ostuga oluliselt parandanud ning informantide arvates seavad end Lüg­anuse valda sisse pikemaks ajaks. Tööl käiakse enamasti Kohtla-Järvel ja Jõhvis, tegemist on kõrget kvalifikatsiooni omavate spetsialistidega. Lapsed käivad informantide andmetel koolis samuti Kohtla-Järvel. Elamistingimuste paranemise kõrval paeluvad sisse­rändajaid kaunis loodus ja Purtse rand, Kohtla-Järvel on „kõle“.

Lüg­anuse valla sisse­rän­de üheks eripäraks on **uute elanike suhteliselt madal vanus ja suundumine linnalistest keskusest maakonna äärealadele sooviga tõsta elukvaliteeti**. Lüg­anuse vallas nähakse, et selliseid sisse­rändajaid on viimaste aastate jooksul tulnud varasemast rohkem, need on kõrge kvalifikatsiooniga oskustöölised ja teenindajad, samuti spetsialistid, ning vallahahal on nende üle hea meel.

Mõned informandid märgivad, et on oodata ka **tagasirännet Soomest**. Paljud kohalikud mehed käivad seal tööl, pered on jäänud koha peale ning kodusid jätkuvalt kaunistatakse. Mõned informandid kõnelevad juba Soomest tagasirännanuist, kes omandanud seal töötades uusi teadmisi ja oskusi ning ehk ka kapitali, tulevad Lüg­anuse valda, sest seal on soodsad looduslikud tingimused maaga seotud, näiteks (rohe)ettevõtluse arendamiseks. Madalad kin-

Joonis 8. Ränne Lüg­anuse vallas aastail 2015–2018.

nisvara hinnad ahvatlevad ostma maad ja maatööd tegema. Paraku takistab informantide sõnutsi sellise ettevõtluse arendamist ebaselge olukord põlevkivi kaevandamisega: kas uued kaevandused rajatakse või mitte. Kaevanduste rajamine peataks juba loodud ettevõtete arengu. See olukord on kindlasti IVOL-ile teada, vähemalt üks ettevõtja püüab olukorras selgusele jõuda Tartu maakohu abiga. Nii et Lügä-nuse valla sisserände teiseks eripäraks võib pidada Euroopa Liidu riikidest (Soomest) tagasirännet, **kus tagasirändajatel on ettevõtluspotentsiaali ning huvi roheettevõtluse vastu**. Mõnede informantide arvates tagasiränne välisriikidest Lügä-nusele võib varsti suurenedas seoses COVID pandeemia leviku, piirangute ja mõjudega Euroopa riikides ja USA-s.

Kiviõlis võib samuti täheldada **tagasirännet, nii vä-lisriikidest kui ka Tallinnast ja Harjumaalt**, mis vastab rändemustritele A ja D. Välisriikidest nimetati Saksamaad ja Skandinaaviamaid. Tagasirändajad ostavad endale uued kodud, sageli majad, kus nad varem elasid, on juba lammutatud. Kiviõli nimeta-takse pensionäride linnaks, tullakse tagasi „koju“. Tagasirändajate lapsed elevad sageli välismaal, ent külastavad kodulinna mitu korda aastas.

3.5 Kohtla-Järve – maakonna-sisese rände lähtepunkt

Kohtla-Järve rändeprotsessidest viimastel aastatel annab ülevaate joonis 9. Kuigi väljaränne on aastatel 2015–2018 kasvanud, on suurenenud ka sisserän-ne, nii et negatiivne saldo on püsinud kokkuvõttes

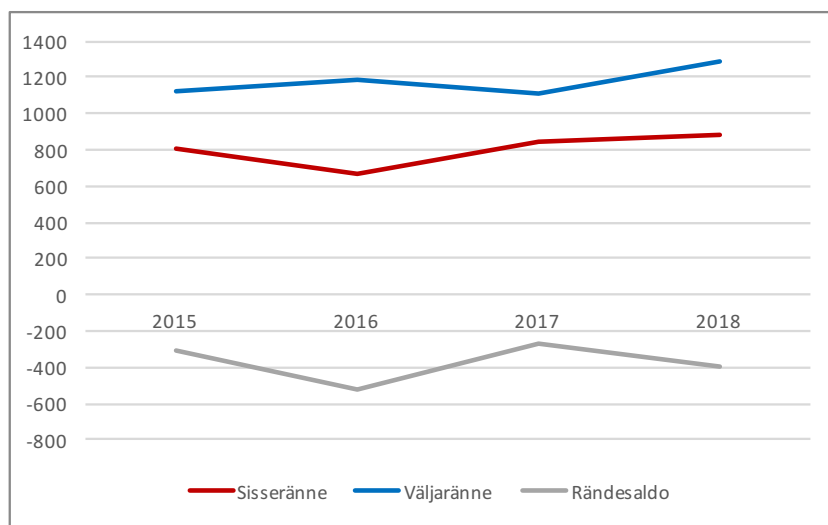
enam-vähem stabiilne. Kohtla-Järve rändeprotses-side areng ei ole seega teiste omavalitsusüksuste omadest drastiliselt erinev.

Kvalitatiivset uuringut läbi viies oli Kohtla-Järve linna elanike hulgast kõige keerulisem informante leida. Kutsusime küll fookusgruppidesse Kohtla-Järve elanikke, aga kui inimesed kogunesid, siis selgus, et osa elab tegelikult mõne külgneva omavalitsuse haldusalas. Võib-olla peeti end Kohtla-Järve elani-kuks või arvati endal olevat õigust selle linna elanike nimel sõna võtma, sest elati seal kunagi varem⁴. Ent siit saadi vihje, et Kohtla-Järvelt võib olla märki-misväärselt väljarändajaid teistesse Ida-Virumaa omavalitsusüksustesse.

Teiste omavalitsusüksuste informatide jagatud andmetele tuginedes võib öelda, et just Kohtla-Jär-vet nimetati kõige sagedamini kohana, kus nende omavalitsusüksustesse viimasel ajal mujalt Ida-Vi-rumaaalt sisserändajad elama tulid. **Kohtla-Järve tundub maakonnasisese rände üheks oluliseks lähtepunktiks olevat.**

Sisserände seisukohalt märkasid informadid enim avaliku sektori asutuste, sh koolide töötajaid, kõrg-haridusega inimesi. Nagu Lügä-nuselgi, tundus infor-mantide, et sageli oli tegemist üksikute inimestega, kellele pakuti huvitavat väljakutseid pakkuvat tööd. Ühtlasi avanes neil võimalus parandada oma elamis-tingimusi, elamispinna hinnad on linnas madalad. Intervjueeritavatelt saadud andmete põhjal võib ar-vata, et tegemist on enamasti sisserände mustri-ga C ning võib-olla ka B.

4 Selliseid informante paluti jagada infot (ja jälgiti, et nad seda ka teeksid) vaid selle asumi ja omavalitsusüksuse kohta, kus nad tegelikult elasid.

Joonis 9. Ränne Kohtla-Järve linnas aastail 2015–2018.

3.6 Jõhvi – maakonnakeskus

Jõhvi valla rännet iseloomustab joonis 10. 2018. aastal toimus märkimisväärne sisserände kasv. See toimus Jõhvi linna elanike juurdekasvu arvel siserände tulemusena. Kuna järgmiste aastate rände kohta statistilisi kokkuvõtteid uuringu koostamise ajaks veel teha ei saanud, siis ei ole teada, kas tegemist on üksiku nähtuse või püsivama suundumisega.

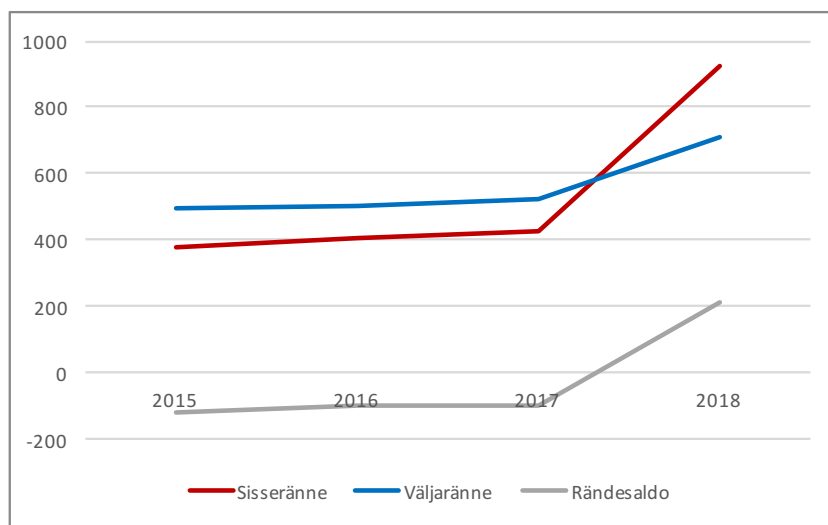
Kvalitatiivsed andmed näitavad, et Jõhvi vallale on kõikidest teistest omavalitsüksustest enam iseloomulikud rändemustrid A ja B, samuti mustrid C ja D. Informandid seletavad seda **uute töökohtade loomisega Jõhvis kui maakonnakeskuses, mitmete riigiasutuste kiire arenguga ja uute riigiasutuste avamisega**. Isegi kui need asutused ehk töökohad asuvad teistes omavalitsusüksustes, võivad sisserändajad eelistada elamiseks valida Jõhvi linna selle mugava ja areneva infrastruktuuri, kultuurikeskuste, koolide ja laste huvihariduse sobiva korralduse võimalustega. **Tööd nimetati peamiseks Jõhvi elama asumise põhjuseks**, erinevalt enamike teiste omavalitsuste sisserändajatest, kel tavaliselt ühte otsustavat põhjust välja ei toodud. Elama asutakse peamiselt Jõhvi linna. Kui tullakse elama perega, siis lastel on ehk paremad arenguvõimalused kui seal, kus elati varem. Muud elutingimused võivad sageli samuti olla paremad, ja isegi palju paremad, kui tullakse Tallinnast või Tartust. Elutingimusi parandatakse tänu soodsatele elamispinna ning näiteks ka laste huvitegevuse soodsatele hindadele.

Jõhvi sisserändajatest kõneledes arvasid informandid, et nad ei pruugi sinna püsima jääda ning võivad

viie kuni kümne aasta pärast minna elama sinna, kus omakorda pakutakse huvitavamad ja väljakutseid pakkuvat tööd. Tulid nad ju Jõhvi elama samuti peamiselt tööte väljakutsete pärast. Samuti nimetati edasirände teguriks kultuurikeskkonna vaesust, mittepiisavust: „*nendesuguseid on siin vähe*“. Areneva ja piisavalt huvipakkuva kandva ja areneva sotsiaalkultuurilise keskkonna tekkimiseks pole arvatavasti piisavalt pinnast. Informandid olid väga kriitilised ka kohalike poliitiliste olude suhtes. Kuigi nende sõnul kohalik poliitika neid otseselt ei mõjuta, pärsib see kohalikku arengut ning on inimlikult häiriv. Näiteks mõni informant mainis, et mõtleb Tartusse tagasi kolimisele. **Mõned sisserändajad on hargmaised.**

Informandid märkasid ka **sisserännet Venemaalt ja Ukrainast**. Tegemist on spetsialistidega (näiteks arstid), kes saabuvad algul üksinda, siis tulevad järele ka pered, sageli leiavad ka abikaasad Jõhvi vallas tööd.

Kui võrrelda Jõhvi valla ja teiste omavalitsusüksuste sisserännet, siis informantide ütlustel põhinedes, paistab silma mitu eripära. Kõigepealt tuleb märkida Tallinna kõrval ka Tartut kui sisserände lähtepunkti, hargmaisuse kohta ning ka suuda, kuhu võidakse edasi rännata – teistest omavalitsusüksustest nimetati Tartut sarnases kontekstis vaid Alutagusel. Eripärana võib nimetada ka tööd kui valdavat ja peamist sisserände põhjust ning tegurit, mis või sisserändajad Jõhvist tulevikus ka mujale Eestisse edasi rändama ahvatleda. Jõhvi sisserändajatele on kõigist teistest enam iseloomulik ka hargmaisuus ja rahulolematuus kultuuri- ja sotsiaalse keskkonnaga (sarnaselt vaid Sillamäe eesti kodukeelega sisserändajatega).

Joonis 10. Ränne Jõhvi vallas aastail 2015-2018.

4 INTERVJUEERITAVATE ETTEPANEKUD RÄNNDE REGULEERIMISEKS ELUKVALITEEDI TÕSTMISE KAUDU

Üldiselt on teada, et Ida-Virumaal on elukvaliteet erinevatel põhjustel Eesti maakondade üks madalamaid. Elukvaliteedi tõstmine maakonnas on omaette tähtis ülesanne. Uuringu esimese etapi raportis on märgitud, et üheks oluliseks rännet kujundavaks teguriks on elukvaliteet. Ka uuringu kvalitatiivne osa annab põhjust arvata, et ühelt poolt on elukvaliteet teguriks, mis sisserännet negatiivselt mõjutab, teiselt poolt aga hoopiski soodustab. Soodsad elamispinna hinnad paljudes Ida-Virumaa asumites ahvatlevad keskmise sissetulekuga perseid ja üksikuid inimesi kindlustama endale niisugused elutingimused, mida nad teistes piirkondades endale lubada ei saaks. Paljudes Ida-Virumaa asulates on linnaline keskkond, mis pakub piisavalt ja rahuldaval tasemel elukondlikke teenuseid mugaval kaugusel, eesti keelt valdavad spetsialistid leiavad endale kiiresti töö.

Ida-Virumaa rahvastikupüramiidi eripära tuttu vajab aga maakond järjest enam ja järjest haritumat tööealist elanikkonda, mida saab tegelikult saavutada vaid sisserände kaudu, ilma hakkama ei saa. Haritud sisserändajad vajavad suhteliselt kõrget elukvaliteeti ning toodavad seda ise juurde. Sisserännet oleks ehk kergem soodustada, kui maakonna ja omavalitsuste arengukavasid koostades saaks kaaluda ettepanekuid, mis informantide arvetes aitaksid tõsta elukvaliteeti ning ühtlasi soodustada sisserännet ning väljarännet võib-olla mõneti aeglustada.

Siinkohal tuleks ära märkida, et näiteks noorte väljaränne senisest kõrgema hariduse omandamise eesmärgil ei saa mitte kuidagi negatiivseks pidada. On ju ilma kutsehariduseta noorte töötus Ida-Virumaal olnud juba pikemat aega maakonna murekohaks.

Järgnevalt tuuakse omavalitsuste lõikes välja uuringu osalenud erinevate omavalitsusüksuste elanike – informantide ettepanekud elukvaliteedi tõstmiseks nende elukohas. Esitatakse ka omavalitsuste arendusjuhtide nägemused, mis nad intervjuude küsimustele vastates esitasid. Nende enda valida oli, kas esitada omavalitus-üksuse arengukava plaanid, enda nägemused või mõlemad.

Kõigi intervjuueeritavate vastused on suunatud elukvaliteedi parandamisele, mis mitte ainult ei parandaks praeguste elanike eluolu, vaid aitaks kaasa ka uute elanike tulekule. Võib-olla oleks sellel positiivne mõju ka väljerändele ning see väheneks.

Allpool on toodud ülevaatlik tabel, kuhu on koondatud kokkuvõtted omavalitsuste arendusjuhtide ja –spetsialistide vastustest tähtsamate ettevõtmiste kohta, mille elluviimisest nad unistavad. Nende kõrval on esitatud informantide unistused, mis aitaksid nende elukohas elukvaliteeti tõsta. Informantide elukohaasumid on enamasti nimetamata, neid nimetati tabelis vaid juhul, kui see oli sisuliselt vajalik.

Rohelise värviga on tabelis märgitud arendusjuhtide ja informantide ettepanekute kokkulangevused. Sillamäe on ainus omavalitsusüksus, mille puhul peeti vajalikuks eesti- ja venekeelse informantide grupi erinevused välja tuua. Teistes omavalitsustes ei olnud selle järele uurijate arvates vajadust, sest need kas langesid kokku või täiendasid teine teist. Kõnekamad tsitaadid esitatakse tõendusmaterjalina ning informantide meeleolu kajastamiseks.

Tabel 2. Omavalitsuste arendusjuhtide ja informantide ettepanekud elukvaliteedi tõstmiseks

Oma-valit-sus-üksus	Arendusjuhtide nägemused	Informantide väljendatud ettepanekud ja soovid
Narva	■ Vanalinna taastamine, rae-koda, bastionid. ■ Narva ühendamine Jaani-linnaga, näiteks rippsilla väljaehitamine. ■ Panustamine turismile.	■ Avada kaasaegne ööklubi. ■ Avada gurmeerestoranid. ■ Avada lastekohvikud meelelahutusvõimalustega erinevates linna otstes. ■ Vaba aja aktiivse veetmise võimalste mitmekeskistamine. „Nagu Äkkeküla, aga veel rohkem ja erinevaid spordirajatisi looduses, roniseinad □ Et see kõik oleks seotud kergliiklustee-dega ja sellisega, et oleks iga koht Narvas ohutult ligipääsetav selles mõttes“. ■ „Tekitada uusi spordiväljakud ja mänguväljakuid, aga tahaks seda mitte nii, et igas elurajoonis, vaid et see oleks looduslik.“ ■ „Rohkem inimsõbralikuks, mitte autodesõbralikuks“. ■ Uued ettevõtted. Väike tööstuspark, kus väikeettevõtetes toodetakse looduses ja vaba aja veetmiseks vajalikke tooteid (näiteks lante). Luua Narvas (riiklikud) soodustingimused aktiivsetele kaasaagsete-le väikeettevõtjatele. ■ Arendada välja paremad sotsiaalteenused. ■ Kõrgem töötasu. ■ Vanalinn rekonstrueerida
Toila	■ Kohe tõstaks Kohtla-Nõmme elukvaliteeti, arenda-daks kaasaegsete nõuete kohase infrastruktuuri. ■ Keskkond – männimets Kohtla-Järve kõrval – on „maal“ elamiseks väga so-biv, aga paljudes elamutes puudub veevärk ja kanali-satsioon. Ehitaks välja. ■ Sadama väljaarendamise lõpetamine. See tooks juur-de kõrgema elukvaliteediga elanikke, kes maksaksid KOV-i ka tööjõumaksu. ■ Tooks Toilasse kõrgema elukvaliteediga külastajaid, Eestist ja nt Soomest ja mujalt.	■ Taastada Pätsu-aegne loss.
Kohtla-Järve	■ Uute tööstuste avamine, mis annaksid rohkem töökohti ja senisest kõrgemat töötasu. ■ Rohkem tähelepanu (panustada) Kohtla-Järve arengule riigi poolt.	■ Tondilossid maha võtta. ■ Lennuväli, praegu on Ahtme linnaosas, aga korralik lennuväli, mis toimiks. ■ Taastada vanad majad, renoveerida. ■ Paremini hooldada linnaruumi.

Narva-Jõesuu	■ Ajaloolise Narva-Jõesuu linnaosa taastamine, kuur-saaal kindlasti - osta see omanikelt ära. ■ Muuli ehitamine aitab edasi minna meie turismi arendamise plaanidega. vanad mahajäetud Tralfloti hooneid kasutada, näiteks laevade paranduseks ja ehitamiseks. ■ End. Vaivara valla territooriumist: tegeleks kahjustatud maastike taastamisega. See territoorium vajab sellist omapärast ja hästi ettevaatlikku käitumist.	■ Sinimäe - väga ilus kauplus ■ Inimesi tuleks juurde toota ■ Et ka mahajäetud hooned saaksid teise elu, vanad spaad ja tervisekeskused ■ Vanad ja mahajäetud hooned korda, see linn peab ikkagi ilusam olema. ■ Värve rohkem (linnapilti) ■ Kõrgem töötasu
Sillamäe	■ Arendaks edasi välja mere-ranniku ala, koos selle sadama, väikesadamaga, kasutaks rohkem merd. ■ Vanalinna ja kogu elamufondi rekonstrueerimine.	Eestikeelne grupp ■ Puhastaks ära loodusliku metsa. ■ Laseks remontida (korter)maja. ■ Looks eestikeelse keskkonna: teater ja huvialaringid eesti keeles, nii täiskasvanutele kui lastele. "See tuleb teha kasvõi jõuga, ja ükstepuha, kui palju see maksab, muidu ei jää inimesed siia." Venekeelne grupp ■ Ökoloogiliselt puhtad, elektroonika, mikroelektroonika, kaasaegsed tehnoloogiad. Suured tööandjad. „экологически чистые предприятия должны быть, типа электроники, микроэлектроники, как аквафор у нас экологический. И в то же время современные технологии.“ ■ Asutada uuesti põllumajandusettevõtted Sillamäel oli N.L. ajal sovhoos, mis varustas elanikke aiandus- ja põllumajandustoodanguga. ■ Ajaloolise väärtusliku elamufondi renoveerimine. „чтобы все наши старые дома, постройки 50 годов, превратились в отремонтированные шикарные дома, которыми они были раньше.“
Alutaguse	■ Avaks tööstusi, et rahval oleks rohkem tööd. ■ Rohkem riigiasutusi Alutagusele. ■ Paneks Kauksi rannahoone aastaringi käima, mis pakuks spaa sarnaseid teenuseid.	■ Tihe bussiliiklus Tartu vahel, ühendus Tartuga. ■ Kõrts ■ Otseühendus Tallinnaga, buss kas või kord nädalas reede õhtuti. ■ Väikene kool, näiteks kas või lasteaed-algkool igasse asumisse.

Jõhvi	■ Mõelda välja võimalused, kuidas panna maailma läinud inimesed tagasi pöörduma, kes on saanud uue kogemuse, uue hariduse, või siis ka uusi inimesi ahvatleda, küll need inimesed siis ise enda jaoks selle keskkonna ja ettevõtluse ja investeeringud enda jaoks sätivad korda. ■ Raamatukogu valgustuse edendamiseks ja lõimumiseks.	■ Kõrgem töötasu. ■ Likvideeriks selle poliitsirkuse ja korruptsiooni siit. Muudaks poliitkultuuri. „Rumalus ja korruptsioon, võtaks need välja“ ■ Riigi töökohad oleks need, mis parandaksid (elukvaliteeti). Tuleksid inimesed, kes on üksteisele rohkem toeks, – kui nad on sarnaste väärtushinnangutega.“ „Kõige olulisem, on tuua normaalselt talutavaid asju ja riigi töökohti, siis on rohkem inimesi, kes hoiavad üksteist kinni siin.“ ■ „Teeks majad kõik ilusaks ja säravaks ja kuldseks.“ „Majade korrashoid jätab soovida.“ ■ Tööstust ning kohaliku omavalitsuse tegevust töökohtade loomisel. Infrastruktuuri arendamine – linnadevahelise liikumise korrastamine ja kindlustamine. ■ «Mitte lihtsalt, et renoveeriks majad, vaid ka linnapildis suurem maakorrasstatus, läbimõeldus, kaasaegne linnaruum – kõik sellised asjad, mis on olemas. Seal, kus on parem elada kui siin.“ ■ „Inimesed, kes nad valivad endale paremad esindajad volikogudesse“ Inimesi, et «aktiivselt osaleda hoolekogudes, olla nõudlik lapsevanem, olla mingisugune kunstikooli volikogu liige,„“ Muudaks inimeste meelsust. «Поменяла мышление людей, одним разом. Что бы они не говорили, что кто-то должен делать. Вот первый в перекошенном доме забор подтянула и сказала давайте сделаем! Поступила бы не то, чтобы сделаем, а не кто-то сделает, а стать тем обществом, которое «Давайте!» ■ Parema ühenduse Tartuga, mitte ainult transport. ■ Avatud liuväli pirukate ja teega.
Lüganuse	Saaks kõik oma kortermajad korda. Koolivõrgu optimeerimine – viis kooli on paljuvõitu praegu. Palju rohkem saaks tehtud.	■ Väljaanne, kus inimesed saaksid rääkida sellest, mis on südamele, mis on head ja mis on halba, saaks pidada dialoogi. ■ Püssi, endine linn, Kiviõli, et need omavahel oleks seotud kõik kergliiklusteedega. Lüganuse vahel ka, ja Varjal „oleme nigu, ütleme selle valla ääremaa.“ ■ Teed, ligipääs: «Et oleks old täna inimesel, kuhu minna, näiteks mets on meil lähedal, et korralik tee saaks kasvõi sinna, korras, minna, jalutama. ... kasvõi sporti teha, kes tahab“ ■ Varjale kanalisatsioon. ■ Mereäärse välaarendamine. ■ Kiviõli – et linnas käiks elutegevus „Чтобы город был жизнедеятельным“ ja inimesed tahaksid rõõmuga tagasi elama tulla. ■ Et õpitaks ära eesti keel. „Овладеть эстонским языком, потому что хочется чувствовать себя нормальным человеком, реально хочется понимать язык, говорить на нем.“ ■ Toimiv kohalik kogukond. ■ Loobuda uute kaevanduste rajamisest. ■ Kiviõlisse soovitakse enam paiku, kus inimesed saaksid omavahel seltskondlikult läbi käia, suhelda.

KOKKUVÕTE: LÜHIDALT KÕIGE TÄHTSAMAST

Toetudes koostatud statistilisele ülevaatele ja läbi viidud kvalitatiivse uuringu tulemustele, samuti RITA-Rände rändeprognose arvesse võttes, võib öelda, et Ida-Virumaale on üldiselt iseloomulikud kogu Eestile sarnased rändearengud. Ida-Virumaal ilmnevad need ehk veel mõnevõrra nõrgemalt. Nimetada võiks Ida-Virumaa järgmisi rände arengu üldisi suundumusi:

- väljarände aeglane kasv umbes sama tempoga, mis on viimase kolme kuni viie aasta jooksul kujunenud, sh õppe- ja tööränne;
- aeglane pööre positiivse rändesaldo suunas;
- suurenev tagasiränne peamiselt Euroopa riikidest, sh nii töövõimeliste keskealiste kui ka vanemaalaste tagasiränne;
- keskealiste ja eriti vanemaalaste suurenev tagasiränne Tallinnast ja Harjumaalt;
- kasvav sisseränne Venemaalt – peamiselt Peterburi suunal, ja lähedal asuvatest endistest NSV Liidu riikidest, sh enamasti spetsialistid ja ettevõtjad, kes sageli käsitlevad Eestit kui vahepunkti rändel enam arenenud Euroopa riikidesse.

Ida-Virumaa rände spetsiifilised jooned selgusid peamiselt kvalitatiivse uurimuse tulemusena. Kuna selline uuring on esmakordne ning läbi viidud võimalusi kitsendanud COVID pandeemiast tulenenud piirangute ajal, siis esitatavaid järeldusi tuleks võtta teatud reservatsioonidega. Nad vajaksid kontrollimist ja täpsustamist kordusuuringute abil või siis kinnitust teiste sarnaste uuringute tulemuste näol. Mitmed tähelepanekud ühtivad RITA-Rände uuringu tulemusena selgunud rändetendentsidega. Tagasirände kohta kahjuks süstemaatilised statistilised andmed puuduvad, mille üle kurdavad ka teised rände uurijad. Seepärast eriti tagasirände kvalitatiivsete andmete põhjal tehtud järeldustesse tuleb suhtuda ettevaatlikult.

- Kvalitatiivse uuringu tulemused viitavad ulatuslikule tagasirändele juba praegu ning selle võimalikule suurenemisele lähitulevikus. Tagasiränne toimub praeguste väljarände piirkondadest Eestis – Tallinnast ja Harjumaalt, samuti lääne välisriikidest, peamiselt Euroopast.

Keskealsed tagasirändajad toovad kaasa kõrgema elukvaliteedi, paremad oskused ja nende rakendamise soovi ettevõtluses ja spetsialistidena. Nad on huvitatud leidma rakendust kaasaegses töökeskonnas ja leidma eest soodsa ettevõtluskeskonna. Nad toovad kaasa ka kõrgema töökultuuri ja keskkonnateadlikkuse. Nende potentsiaali ra-

kendamisele aitaks kaasa riigi selgem pikaajaline sõnum – strateegia rohepöörde valdkonnas.

Ka vanemaalised tagasirändajad aitavad kaasa kõrgema elukvaliteedi kujunemisele, ent juba suhteliselt varsti vajavad nad ka kõrgekvaliteedilist sotsiaalhooldusteenust. Maakonnas tundub olevat tingimusi selliste teenuste väljaarendamiseks ja võib-olla isegi nende müügiks teiste maakondade elanikele ja välisriikide kodanikele.

- Kaugtöö avanevad võimalused võisid samuti sisserännet Ida-Virumaale mõneti soodustada, eriti COVID pandeemia piirangute tõttu, mis seda informantide sõnutsi veelgi hoogustasid.
- Eestisese sisserände lähtekohtadena nimetati peamiselt Tallinnat, harvemini Tartut ning mõnikord Kesk-Eestit. Huvitav, et Rakveret ei mainitud informatide poolt kordagi, mitte mingisuguses kontekstis.
- Kvalitatiivse uuringu andmetele toetudes võib täheldada märkimisväärset maakonnasisest omavalitsusüksuste vahelist rännet. Praegu kogutav statistika ei luba kahjuks seda üldrändes eraldi välja tuua. Võib-olla aitab selles selgusele jõuda 2021. aasta rahvaloendus.
- On tähelepanuväärne, et valdav osa sisserändajatest on, informantidelt saadud andmete põhjal otsustades, seotud Ida-Virumaaga perekondlike sidemetega.
- Sisserännet on soodustanud ning ilmselt soodustavad ka tulevikus Ida-Virumaa elamispiindade soodsad hinnad. Samas kurdetakse üldiselt olemas oleva elamufondi halva seisukorra ning linnakeskkonna kompleksse väljaarendamise puudumise üle. Ida-Virumaa atraktiivsed looduslikud tingimused pole veel täit kasutamist leidnud. Ettepanekute hulgas väärivad ehk suuri tähelepanu elamufondi renoveerimise ja kogu rannajoone terviklahenduste rakendamine.
- Sotsiaalsete ja kultuuriliste rännet positiivselt mõjutavate ettepanekute hulgast jäid enim kõlama sisukat suhtluse ja vaba aja veetmise kvaliteetsete võimaluste juurde loomine, seda eriti linnades, vajadust kvaliteetsete vabaaja spordivõimaluste edasiarendamise järele. Positiivsetena tuuakse välja väikeseid koole ja soodsaid laste huvitegevuse võimalusi, millele soovitakse ka uusi arendusi juurde.
- Praktiliselt kõikides intervjuudes jäi kõlama elanike valmidus kohalikuks töö-, haridusrändeks 30 kilomeetri raadiuses. Olmerännet ehk regulaar-

seid sõite harrastustegevusteks ja koduse majapidamisega seoses peeti paljudel juttudel siiski tülikaks. Intervjuudest on näha, et tõmbekeskused ei pruugi alati enda omavalitsusüksuses asuda. Seda võiks arvestada maakonnasiseste teede ja muude eluks vajalike võrgustike planeerimisel.

- Intervjuud näitasid teatud jätkuvat sotsiaalkultuurilist eraldatust eesti ja vene kodukeelega kogukondade vahel, mis tundub üha vähem seotud olevat materiaalse heaoluga. Segregatsioon nõrgestab omavalitsusüksuste ja maakonna kui terviku arengupotentsiaali.
- Informandid tähtsustasid eeldatust mõneti enam kohaliku poliitika stabiilsust kui sotsiaalset keskkonda kujundavat tegurit ning enamikes omavalitsusüksustes (välja arvatud Alutaguse, Toila ja Narva-Jõesuu) soovisid paremaid tingimusi kogukondlikuks tegevuseks, inimlikuks suhtlemiseks.
- Nii välja- kui ka sisseränne on mõjutatud töökohtade kadumisest ja/või tekkimisest. Kui need luuakse ühes või kahes tegevusvaldkonnas (põlevkivienergeetika ja/või keemia, turism vm), siis makromajanduslike tegurite toime tõttu on tööturg väga haavatav. Võib-olla tuleks edaspidi arengukavasid koostades hajutada riskid tööturule tegevusvaldkondi mitmekesistades, eelistades ka väiksemaid ja diversifitseeritumaid ettevõtlussuundi ja vorme.
- Välississerändajad tulevad, intervjuudest saadud andmetel, venekeelsetest piirkondadest, peamiselt Venemaalt, eelkõige Peterburi suunalt, samuti Ukrainast, üksikud ka Valgevenest.

Nende esimeseks elukohaks Eestisse saabudes on tavaliselt Narva ja Sillamäe, kus neil on keeleoskuse ja tuttava kultuurikeskkonna ning vahel ka tutvusvõrgustike tõttu kergem Euroopa oludega kohaneda. Välisrännet nendest riikidest soodustab ka võimalus teostada mitmeid administratiivseid protseduure vene keeles, mis on võimaldatud omavalitsusüksustele, kus enaus elanikest ei kõnele eesti keelt esimese keelena. Tegemist on tavaliselt kõrgemat haridust omavate inimeste, tegusate spetsialistide ja ettevõtjatega, kes võimalusel ja vajadusel rändavad edasi, nagu ülalpool juba mainitud. Paljud on huvitatud Eesti kodakondsuse saamisest ning teevad informantide sõnutsi selle saavutamiseks üsna järjekindlalt vajalikke samme.

Esitatud lõpparuandes ei ole korratud üksikasjalikke järeldusi, mis on tehtud uuringu esimesel etapil, kus keskenduti kvantitatiivseid andmeid üldistavatele analüüsile, samuti ei ole eraldi rõhutatud ka rändeprotsesside võimalikku seost rohepöörde kavadega, mis oli vaheraporti tähelepanu keskmes. Esimesed raportid ja nendega kaasnevad materjalid esitatakse koos lõppraportiga veel kord, ühes paketis.

Hea meelega vastame küsimustele. Oleme tänulikud ka märkuste ja paranduste eest.

Kontakt: Jelena Rootamm-Valter

Jelena.rootamm-valter@ut.ee

KIRJANDUS

Eamets, R., Puur, A., Klesment, M., Piirits, M. (2018) Integreeritud rahvastiku- ja hõiveproгноos: Eesti valikud aastani 2100. Riigikogu teataja 38: 41-58. <https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-38/integreeritud-rahvastiku-ja-hoiveproгноos-ees-ti-valikud-aastani-2100/>

Eamets, R. (2021) Tark tööjõud kompenseerib rahvastiku vähenemist. Ettekanne RITA-Ränne 15. jaanuari lõppkonverentsil <https://worksup.com/app/#/event/agenda/plan>

Fosset, M. (2011). «Generative Models of Segregation: Investigating Model-Generated Patterns of Residential Segregation by Ethnicity and Socioeconomic Status». The Journal of Mathematical Sociology, 35: 114-145

Herm, A. (2020) Ida-Virumaa rände alased uuringud. Ülevaade rändeprotsessidest. Tallinn, Narva: Tallinna Ülikool, Tartu Ülikooli Narva kolledž

Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015) Kvalitatiivne sisuanalüüs. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia andmebaas. Tartu: TÜ <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (28.01.2021)

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Kinno, M., Selg, M., Strümpl, J. (2014) Intervjuu. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia andmebaas. Tartu: TÜ <http://samm.ut.ee/intervjuu> (28.01.2021)

Tammaru, T., Kährik, A., Kangur, K. (2019) Eesti ja Soome vaheline ränne: kas peagi on oodata rändepööret? RITA-Ränne https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/eesti_ja_soome_vahe-line_ranne_loplik.pdf (28.02.2021)

Vihalemm, T. (2014) Fookusgrupi intervjuu. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia andmebaas. Tartu: TÜ <http://samm.ut.ee/fookusgrupi-intervjuu> (28.01.2021)

LISA 1

Fookusintervjuu küsimused Ida-Virumaa KOV-ide arendusjuhtidele

Intervjueerija tekst

Tere.

Mina olen... Suur aitäh...

IVOL-i tellimus.

Ida-Virumaa rändeuuring, sh KOV-ide löikes.

I etapp Hardi Murula. Tulemused – kui ei ole, palun saata.

II etapp – fookusgrupid, tuleb teha igas omavalitsuses. Palume hiljem teie nõu.

Teie kui võtmespetsialistidega – ekspertintervjuu KOV-ide eripära väljaselgitamiseks rände seiskohalt ning kontrollida, kuidas töötavad mõned küsimused, mis on ette valmistatud fookusgruppide jaoks.

Uued tulijad

1. Palun mõtelge järele, millised teie tuttavad, kolleegid, naabrid on kolinud elama teie KOV-i haldusalasse viimase paari aasta jooksul? Või Ida-Virumaale – kuhu? Mingi konkreetne inimene või pere.

Mis inimene see on? Mees, naine, ligilaudne vanus? Millist tööd teeb? Kas ta on perekonnainimene? Lapsed – kui vanad, koolis, lasteaias? Kust ta tuli? Kas kunagi varem elas Ida-Virumaal? Miks teie arvates ta siia kolis? Millises korteris või majas ta praegu elab – kas üürib või on see tema omandis? Ega te ei tea – kas nädalavahetusteks sõidetakse enamasti kusagile mujale Eestisse või

jäädakse sagedamini koju?

2. Mis te arvate, millised on eeldused, et see inimene/pere jääb teile elama järgmiseks 10 aastaks? Miks?
3. Kuidas teile üldiselt tundub, kas selliseid inimesi tuleb viimasel ajal rohkem juurde?

KOV-ide eelised

4. Mida on teie KOV-is – kogu eluolule mõeldes (loodus, töökohad, eluruumid, infrastruktuur, haridus, kultuur jne) – sellist, mida teistes Ida-Virumaa KOV-ides ei ole? Midagi positiivset ja atraktiivset? Palun nimetage vähemalt kaks asja.
5. Mida arvavad teiste KOV-ide esindajad?
6. Millised töökohad on teie KOV-is teie teada praegu täitmata?
7. Millise kvalifikatsiooniga inimesi on teie teada teie KOV-i elanike hulgas üle?
8. Inimesed, kes teie KOV- haldusalas töötavad, aga elavad mujal? Miks nad eelistavad pendeldada?
9. Unistusvoor. Kui teil endal oleksid kõik võimalused ja ressursid, et oma KOV-is midagi juurde ehitada või ümber teha, mida te teeksite? Miks? Nimetage palun vähemalt üks selline asi.

Aitäh!

Intervjueerija tekst Võtan individuaalselt ühendust, et pidada nõu tavaliste fookusgruppide korraldamise võimalustest.

LISA 2

Fookusintervjuu küsimused Ida-Virumaa elanikele

Intervjueeriija tekst

Tere

Mina olen...

Täname teid, et olete nõus meie uuringus osalema. Teemaks on **Ida-Virumaa elanike rännet mõjutavad tegurid ja kohalike omavalitsuste võimalused selle reguleerimiseks**. TÜ Narva kolledžilt tellis uuringu IVOL. See on oluliseks sisendiks maakonna arengukava ja õiglase ülemineku meetmete kavandamisel.

Pöördume teie kui Ida-Virumaa elanike poole ning palume jagada meiega uuringu huvides oma kogemusi. Teie kogemused on meile väga tähtsad.

Intervjuust tehakse audiosalvestus. Intervjuu on anonüümne, kirja läheb vaid see, et räägib ühe, teise või kolmanda omavalitsuse elanik.

Nimesildid.

Kas teil on minule küsimusi? Aitäh! Alustame □

Vastaja ise

0 Kõigepealt meil tuleb omavahel hästi lühidalt tutvavaks saada, et oleks kergem transkribeerida. Palun ähelge selleks oma eesnimi ning elukoht asumi täpsusega. Näiteks mina enda kohta ütlen Jelena, elan Tallinnas Mustamäel. Kellest alustame? Jah, palun.

Järgmine küsimus. Kuidas juhtus, et te läte praegu seal, kus te elate?

Nagu ma aru sain, elasite vahepeal kusagil mujal, kus?

Meil ei ole kombeks isiklikke küsimusi esitada, aga kui soovite, siis te võite öelda, kas need kolimised olid seotud parema töökohaga või olid põhjuseks mingid isiklikud asjaolud? või ehk nad mõlemad koos?

Uued tulijad

1. Palun mõtelge järele, millised teie tuttavad, kolleegid, naabrid on kolinud elama teie KOV-i haldusallas viimase paari aasta jooksul? Või Ida-Virumaale – kuhu? Mingi konkreetne inimene või pere.

Mis inimene see on? Mees, naine, ligilaudne vanus? Millist tööd teeb? Kas ta on perekonnai-

nimene? Lapsed – kui vanad, koolis, lasteaias? Kust ta tuli? Kas kunagi varem elas Ida-Virumaal? Miks teie arvates ta siia kolis? Millises korteris või majas ta praegu elab – kas üüris või on see tema omandis? Kas ta elutingimused pigem paranesid või halvenesid sellega võrreldes, kus ta varem elas? Ega te ei tea – kas nädalavahetusteks sõidetakse enamasti kusagile mujale Eestisse või jäädakse sagedamini koju?

2. Mis te arvate, millised on eeldused, et see inimene/pere jääb teile elama järgmiseks 10 aastaks? Miks?
3. 3 Kuidas teile üldiselt tundub, kas selliseid inimesi tuleb viimasel ajal rohkem juurde?

KOV-ide eelised

4. Mida on teie KOV-is – kogu eluolule mõeldes (loodus, töökohad, eluruumid, infrastruktuur, haridus, kultuur jne) – sellist, mida teistes Ida-Virumaa KOV-ides **ei ole**? Midagi positiivset ja atraktiivset (kauplused, lasteaiad, koolid, huvikeskused lastele ja täiskasvanutele, vaba aja veetmise võimalused, meditsiinasutused, kultuurikeskused jne jms)? Palun nimetage vähemalt kaks sellist asja.
5. Aga mida on teistes Ida-Virumaa linnades ja valdades, mida teil ei ole?
6. Teie asumisse kolivad uued inimesed. Milliseid uusi elanikke, naabreid te endale sooviksite? Millised inimesed nad võiksid olla?

Palun tooge mõni näide: ligikaudne vanus, üksik või pereinimene, kuhu ta elama asuks, kust ta siia elama tuleks?

7. Kas te üldse tahaksite, et siia tuleks rohkem rahvast elama? Miks

Mida te ütleksite, et kedagi siia kolima veenda?

8. Unistusvoor. Kui teil endal oleksid kõik võimalused ja ressursid, et oma KOV-is midagi juurde ehitada või ümber teha, mida esimesena kohe kindlasti teeksite? Ja järgmisena?

Aitäh!

Šokolaadid

Intervjueerija tekst

Здравствуйте!

Меня зовут... Я работаю ...

Спасибо, что согласились участвовать в нашем исследовании. Тема исследования «Возможности использования миграционных процессов Ида-Вирумаа в целях поддержки развития уезда, его городов и волостей».

Обращаемся к вам как к жителям ... и просим поделиться вашим опытом. Интервью анонимное, при обработке данных будет только отмечено, что отвечал житель Будет делаться аудиозапись.

Есть ли ко мне вопросы? Спасибо! Начнем п

Vastaja ise

0 Сперва краткое знакомство. Скажите, пожалуйста, как вас зовут (это для того, чтобы было проще транскрибировать) и как оказалось, что вы живете сейчас в Нарве?

Как я поняла, вы какое-то время жили постоянно в другом месте? (где?) И сколько вы там прожили?

Не предусмотрено задавать личные вопросы, но если вы хотите, может быть, скажете, как вы считаете, переезды были вызваны только тем, что предложили более интересную и высокооплачиваемую работу, были вызваны какими-то личными обстоятельствами или роль сыграло сочетание этих факторов?

Uued tulijad

1. Вспомните, пожалуйста, своих друзей, знакомых, соседей, коллег. Есть ли среди них кто-нибудь, кто переехал на постоянное жительство в Нарву недавно? Подумайте о ком-то конкретно (исключая присутствующих!)

Что это за человек? Мужчина, женщина, семья? Примерный возраст? Чем занимается по жизни, где работает? Какого возраста дети? Откуда приехал? Жил ли когда-нибудь раньше в Ида-Виру, в Нарве? Как вы думаете, почему переехал в

Нарву? Где точнее живет – в индивидуальном доме, в квартире? В собственной квартире или снимает жилье? Знаете ли вы, улучшились ли условия жизни по сравнению с теми, что были у него раньше? Что стало лучше, что хуже? Уезжает ли он постоянно на выходные в какие-то другие районы Эстонии или проводит их в Нарве, в Ида-Вирумаа?

2. Как вы думаете, каковы предпосылки для того, чтобы этот человек или эта семья осталась жить в Нарве еще на 10 последующих лет? Почему, на ваш взгляд, это значимые причины?

3. Как вам кажется, таких людей в последнее время переселяется в Нарву больше или меньше прежнего?

KOV-ide eelised

4. Что, по вашему мнению, есть в Нарве такого (хорошего и привлекательного), **чего нет** в других городах и уездах Ида-Вирумаа? Природа, работа, жилье, инфраструктура (магазины, садики, школы, школы по интересам для детей и взрослых, свободное время, медобслуживание, культура и т.д. и т.п. Назовите, пожалуйста, два таких обстоятельства.

5. А что есть в других городах и уездах Ида-Вирумаа, чего в Нарве нет?

6. В Нарву приезжают жить разные люди. Каких людей вы хотели бы видеть среди новых жителей города? Приведите, пожалуйста, конкретные примеры (кем работал бы, примерный возраст, один или с семьей, где бы жил, откуда бы приехал.

7. А вы хотели бы, чтобы в Нарве было больше новых жителей? Почему? Что бы вы сказали, чтобы убедить переехать?

8. Давайте помечтаем. Если бы у вас лично были все возможные ресурсы, что бы вы в Нарве первым делом переделали или доделали? А во вторую очередь?

Спасибо!

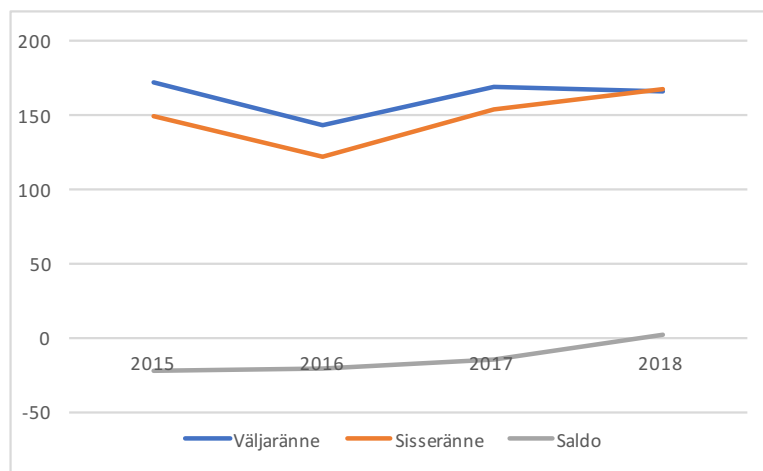
Шоколадки

LISA 4

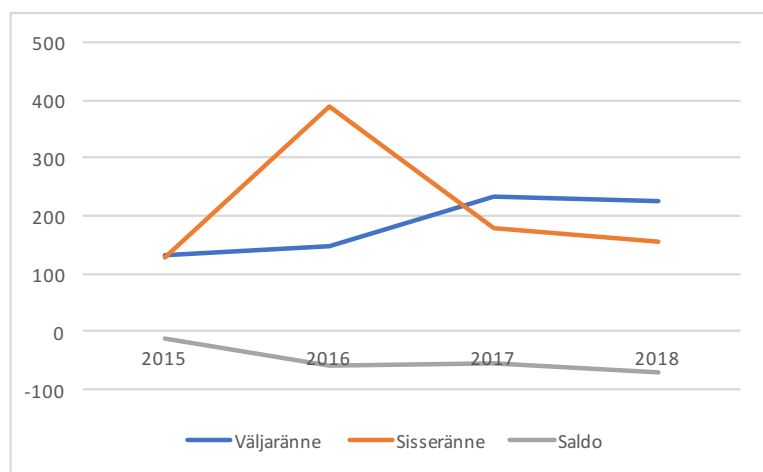
Siseränne Ida-Virumaa omavalitsusüksustes aastail 2015–2018

Tabelid on koostatud Herm (2020) põhjal, vt uuringu 1. etapi raportit.

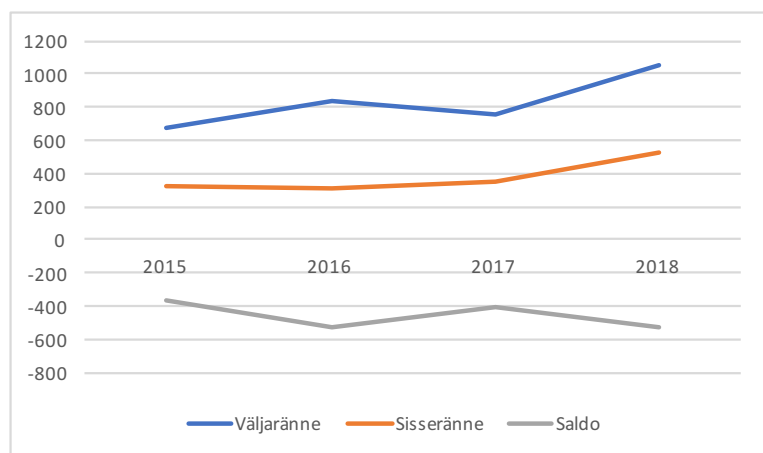
Tabelid on esitatud järjekorras, mis vastab omavalitsusüksute rände käsitlemise järjekorrale põhitekstis.

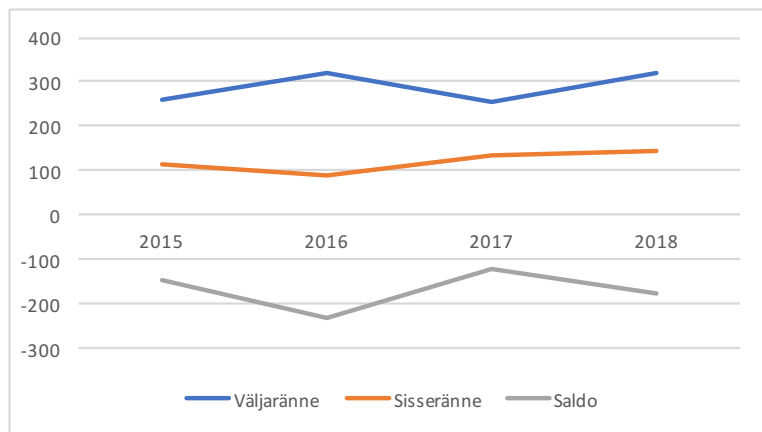
Joonis 1. Siseränne Toila vallas aastail 2015–2018.

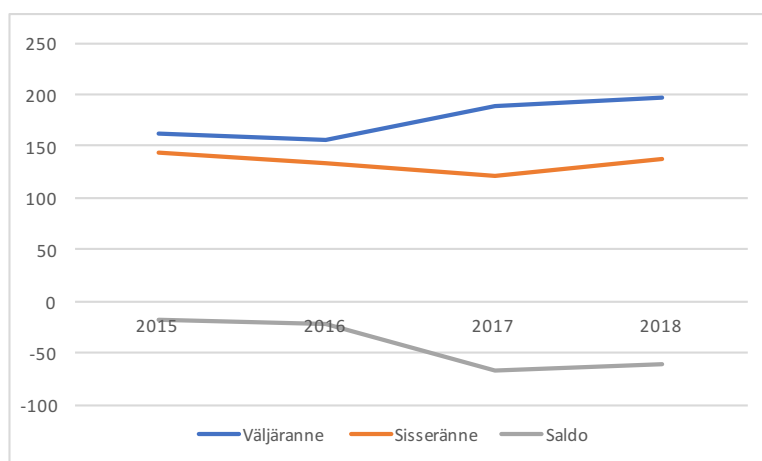
Joonis 2. Siseränne Narva-Jõesuu linnas asumina aastail 2015–2018.

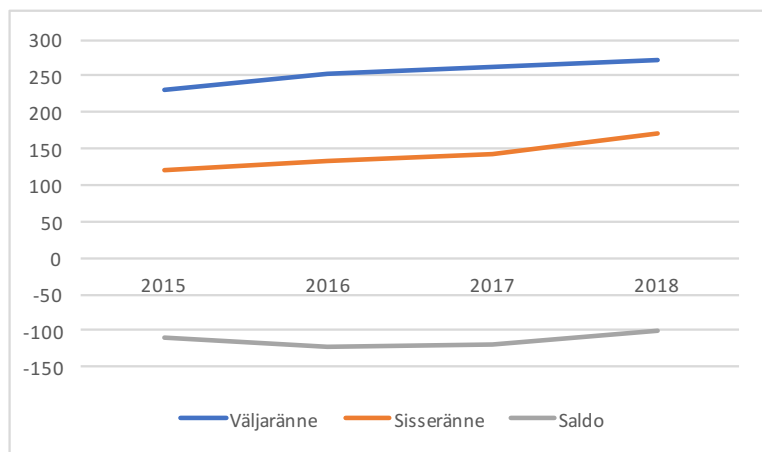
Joonis 3. Siseränne Narva linnas aastail 2015–2018.

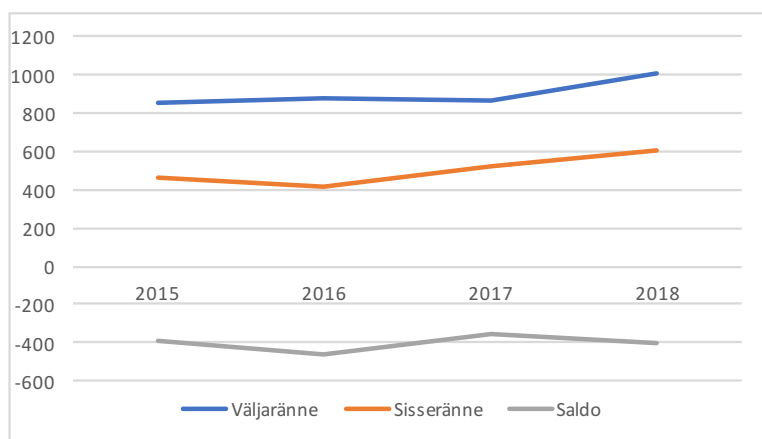
Joonis 4. Siseränne Sillamäe linnas aastail 2015–2018.

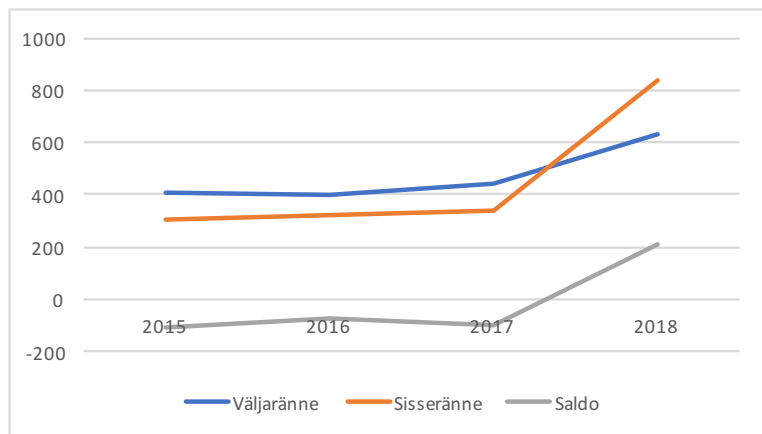
Joonis 5. Siseränne Alutaguse vallas aastail 2015–2018.

Joonis 6. Siseränne Lüganuse vallas aastail 2015–2018.

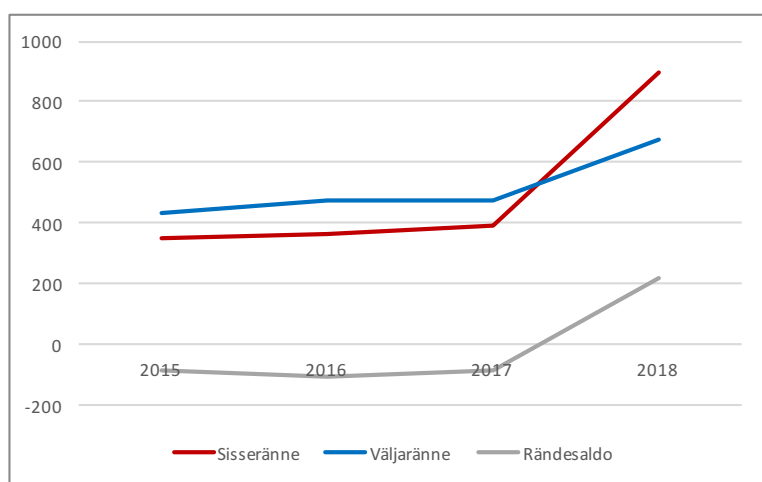
Joonis 7. Siseränne Kohtla-Järve linnas aastail 2015–2018.

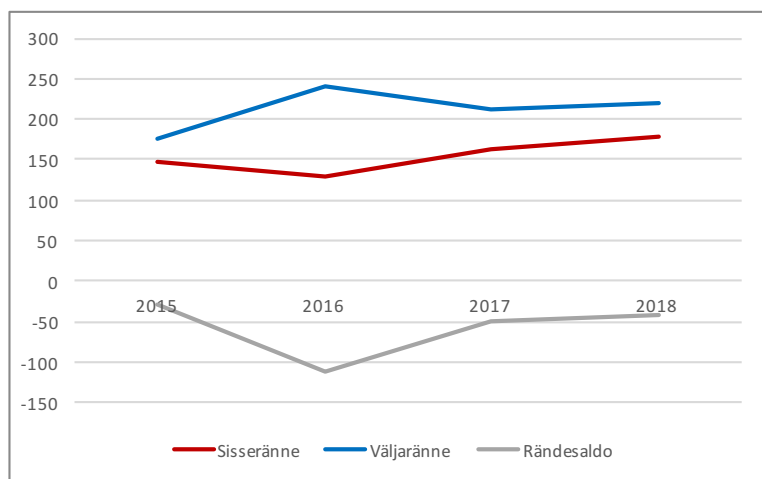
Joonis 8. Siseränne Jõhvi vallas aastail 2015–2018.

LISA 5

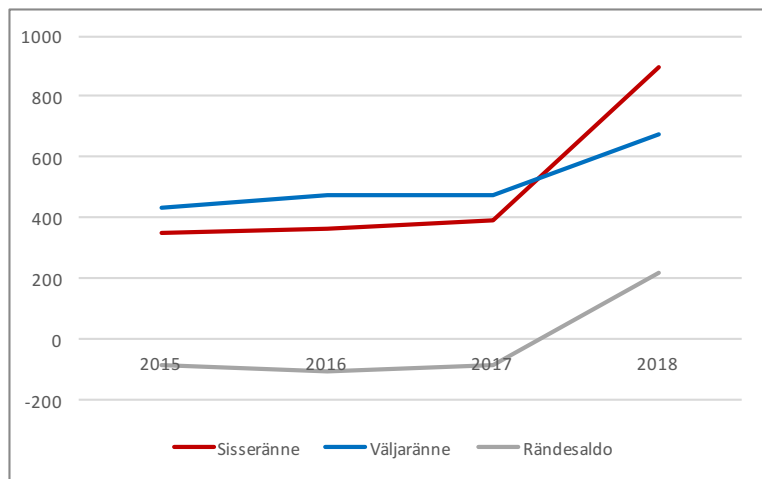
Siseränne Ida-Virumaa üksikutes asumites aastail 2015–2018

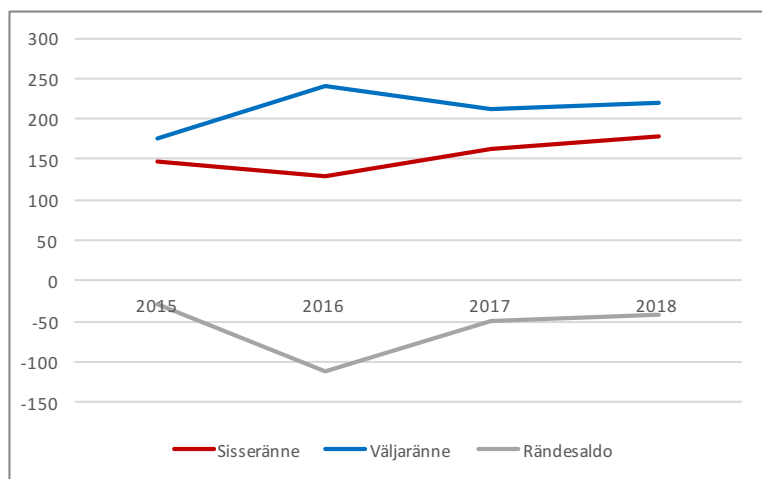
Joonis 1. Ränne Jõhvi linnas asustusüksusena aastail 2015–2018.

Joonis 2. Ränne Kiviõli linnast asustusüksusena aastail 2015–2018.

Joonis 3. Ränne Narva-Jõesuu linnas asustusüksusena aastail 2015–2018.

Joonis 4. Ränne Püssi linnast asustusüksusena aastail 2015–2018.